

**ACADEMIA DE ȘTIINTE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE FILOLOGIE**

Cu titlu de manuscris
CZU: 811.135.1: 004.55 (043.2)

UNGUREANU ELENA

**INTERTEXT ȘI HYPERTEXT:
STUDIU SEMIOTICO-LINGVISTIC**

**621.01. Lingvistică generală; filosofia limbajului; psiholingvistică;
lingvistică informatizată (limba română)**

Autoreferatul tezei de doctor habilitat în filologie

Chișinău, 2017

Teza a fost elaborată în cadrul Centrului de Lingvistică
al Institutului de Filologie al AȘM

Consultant științific:

Gheorghe Popa, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Referenți oficiali:

Emilia Parpală-Afana, Universitatea din Craiova, Profesor Emerit (România)

Inga Druță, Institutul de Filologie al AȘM, doctor habilitat în filologie

Elena Prus, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, doctor habilitat în filologie, profesor universitar

Componenta Consiliului științific specializat:

Iraida Condrea, *președinte*, doctor habilitat în filologie, profesor universitar

Ana Vulpe, *secretar științific*, doctor în filologie, conferențiar universitar

Florin Gheorghe Filip, doctor în automatică, membru titular al Academiei Române

Vasile Bahnaru, doctor habilitat în filologie, profesor universitar

Aliona Grati, doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar

Svetlana Cojocaru, doctor habilitat în informatică, membru corespondent al AȘM

Ion Manoli, doctor habilitat în filologie, profesor universitar

Susținerea va avea loc la 10 noiembrie 2017, ora 14:00, în ședința Consiliului științific specializat DH 19 621.01-01 din cadrul Institutului de Filologie al AȘM (bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1, Chișinău).

Teza de doctor habilitat și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică Centrală a AȘM (str. Academiei 5A, Chișinău) și pe pagina web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul științific a fost expediat la **9 octombrie** 2017.

Secretar științific

al Consiliului științific specializat,
doctor în filologie

Ana VULPE

Consultant științific,

doctor habilitat în filologie, profesor universitar

Gheorghe POPA

Autor

Elena UNGUREANU

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Internetul provoacă umanitatea la o mutație radicală a paradigmei *lectură* și *scriitură*. E-mailurile, blogurile, chaturile, forumurile, rețelele sociale, mesageria instantanee etc. înlocuiesc formele tradiționale de transmitere a mesajelor și fac din ele un fenomen nu doar informativ, ci și unul interactiv, dinamic, „lichid” și vizibil. Suntem, citim, viețuim într-un păienjeniș sau într-o țesătură modernă, în care fire invizibile din rețeaua Internetului leagă textul individual de textele tuturor vorbitorilor lumii. Textul electronic – ca obiect de studiu al științelor umane – reclamă instituirea unor discipline noi, cu metodologii, tehnici și instrumente de cercetare adecvate, care îmbină modelele tradiționale cu cele ale tehnologiilor performante. Limbajul, intrat de câteva decenii în spațiul digital, tinde să devină tot mai mult limbaj virtual, marcat de caracteristici distincte de cele ale limbajului natural.

Actualitatea temei rezidă în necesitatea intrării în atenția lingviștilor a două concepte de mare impact la ora actuală: **intertextul** (o entitate considerată până de curând exclusiv un concept al științei literare) și **hypertextul** (o nouă entitate generată de relația limbajului cu tehnologiile informatice, în special, după anul 2000). Studiul lor complementar este dictat de faptul că cele două noțiuni se intersectează, completându-se una pe alta. Interesul sporit manifestat de către filologi față de noua realitate, devenită rapid (în doar aproximativ un deceniu) un „bun de utilizat pe scară largă” și, nu în ultimul rând, numeroasele studii apărute în străinătate demonstrează că domeniul în cauză e de mare actualitate. La baza prezentei lucrări stă ipoteza că *hypertextualitatea constituie materializarea tehnologică a intertextualității*.

Descrierea situației în domeniu și identificarea problemelor de cercetare. Lucrările de semiotică a textului, care tratează cele trei dimensiuni ale acestuia (sintactică-semantică-pragmatică), la care se adaugă și cea cognitivă, sunt în număr impunător la ora actuală. Obiectul ei de studiu îl constituie nu doar textul în sens îngust, cu limite sau margini, ci mai ales *textul în productivitatea sa*. Principiile unei semiotici a hypertextului, care se prefigurează tot mai insistent, rezidă în descrierea modalității de organizare specifică a elementelor textuale ale limbajului virtual, căruia îi sunt proprii caracteristici semantice și funcționale distincte de cele ale limbajului natural. Bazându-ne pe ideea coșeriană de lingvistică integrală, care presupune conjugarea științelor înrudite pentru o cât mai adecvată descriere a obiectului studiat, cu atât mai necesară ni s-a părut promovarea unor noi discipline, cum ar fi *intertextologia* și *hypertextologia*, ultima dintre ele fiind generată de contactul cu tehnologiile moderne (în special, Internetul). Atragerea în câmpul investigațional atât a unor concepte din domeniul științelor limbajului în general (creativitate, productivitate, semnificare continuă, originalitate etc.), cât și a unor concepte literare (dialogismul, relația cititor-autor, distincția limbaj poetic vs limbaj cotidian etc.) se explică prin faptul că literatura și, mai cu seamă, poezia sunt domeniile cele mai deschise pentru inovație și experiment, iar Internetul, cu aplicațiile sale multimedia (în special, cyberliteratura), permite vizualizarea po(i)eticii textului, adică procesul facerii/producerii acestuia, de unde și oglinda extinderii asupra limbajului „pur și simplu” (E. Coșeriu) [9]. Limbajul poetic (definit prin funcția artistică, care îi și conferă statutul de artă), în special

cel postmodern, reanimă toate epocile artistice și intelectuale anterioare, iar, activându-le, le oferă șansa de a reînvia și de a fi repuse în circulație, în limbaj, în sistemul culturii. Noile tehnologii informatice n-au făcut decât să confirme previziunile unor importanți specialiști atât din domeniul științelor exacte (V. Bush, D. Engelbart, T. Nelson [43], G.P. Landow [42], T. Berners-Lee [38], J. Nielsen [44]), cât și ale unor filosofi, critici, semioticieni recunoscuți, cum ar fi: G. Genette [62], J. Derrida [10], R. Barthes [3; 56], J. Kristeva [19], M. Riffaterre [47], G. Deleuze & F. Guattari, J.L. Borges [5], U. Eco [15], C. Noica [24], R.-A. Beaugrande & W.U. Dressler [37], Д. Лихачев [80], Ю. Лотман [81], М. Субботин [87], Ю. Хартунг & Е. Брейдо [88] etc. Începând din anii '80 ai secolului trecut, tematica respectivă a suscitât tot mai mult interesul specialiștilor din domeniul științelor umaniste, printre ei numărându-se: W.J. Ong [45], P. Lévy [64], D. Crystal [39], C. Vandendorpe [67], O. Ertzscheid [60], J. Clément [58], J. Anis [54], M. Pisarski [46], S. Archibald [55], O. Huber [69], A. Storrer [48], N. Carr [6], Г. Косиков [78], О. Дедова [77], М. Эпштейн [89], Т. Рязанцева [83], О. Лутовинова [82], Т. Литвиненко [79], Е. Горошко [75-76], П. Сергиенко [84], С. Стройков [86], Е. Горина [74] etc. În spațiul românesc, textul și intertextualitatea se află în atenția mai multor școli și cercetători, printre care: Sanda-Maria Ardeleanu [2], St. Dumistrăcel [13-14], Emilia Parpală-Afană [25], Carmen Pascu (Popescu) [26], Cristina Hăulică [18], Cr. Munteanu [22], V.P. Stancu, E. Munteanu [23], Ileana Alexandrescu [1], Smaranda Vultur, Anca Măgureanu etc. Studii aplicate cu privire la hypertext (informatică și tehnologia informației) se regăsesc, preponderent, în cadrul tematicilor de cercetare ale instituțiilor de profil (București, Iași, Cluj, Timișoara etc.). Cele mai multe dintre ele însă nu discută conceptul de hypertext în legătură directă cu intertextul, ultimul dintre care considerându-se al științelor umane. În ultimele 2-3 decenii au luat amploare cercetările aflate la intersecția domeniilor. Numeroși specialiști din importante centre științifice ale lumii (SUA, China, Franța, Germania, Italia, Federația Rusă [73]) au conștientizat valoarea acestui concept atât pentru științele exacte, cât și pentru umanitate și optează insistent pentru colaborarea specialiștilor din ambele domenii. În R.Moldova, la ora actuală, nu există o direcție de cercetare interdisciplinară a hypertextului electronic, din perspectivă lingvo-literară și informatică. Bineînțeles, în studiul interfețelor inteligente, al metodelor și algoritmilor statistici de procesare a textelor, cercetătorii autohtoni recurg adesea la descrierea conceptului în cauză. Cu toate acestea, tematica e disociată prioritar din perspectiva informaticianului, iar studiile filologice abordează timid conceptul de hypertext, fapt ce a și determinat alegerea obiectului nostru de cercetare.

Scopul și obiectivele lucrării. Studiul își propune să analizeze și să stabilească particularitățile triadei conceptuale **text–intertext–hypertext**, cu aplicare pe texte românești, antrenând în acest scop atât concepte tradiționale ale științelor umaniste (alteritatea, creativitatea, productivitatea, discontinuitatea), cât și concepte noi, în special ale informaticii și tehnologiei informației, pe care le revendică noile tipuri de comunicare (de exemplu, globalizarea, interactivitatea, nonlinearitatea, multimedialitatea, descentralizarea, fluiditatea, anonimitatea, granularitatea, iconicitatea, creolizarea etc.), care se regăsesc în cel de *hypertextualitate*. În acest scop, ne-am propus următoarele **obiective**:

- argumentarea existenței unei relații de interdependență și (dis)continuitate între componentele triadei *text – intertext – hypertext*;
- fundamentarea necesității studierii unor discipline textuale noi – *intertextologia, hypertextologia, internet-lingvistica* sau *lingvistica internetului, hypertext-lingvistica, literatura hypertextuală*;
- elaborarea unui minidicționar al tipurilor de „-texte”;
- completarea clasificării propuse de G. Genette (5 tipuri: *paratextualitatea, metatextualitatea, intertextualitatea, hipertextualitatea, arhitextualitatea*) [16, p. 82];
- stabilirea tipurilor de clase textuale (în funcție de caracteristica dominantă);
- descrierea conceptului de *hypertext* ca metaforă și ca termen;
- disocierea trăsăturilor hipertextului ca unitate fundamentală a webului și gruparea acestor trăsături;
- raportarea standardelor clasice ale textului (Beaugrande & Dressler: *coeziunea, coerența, intenționalitatea, acceptabilitatea, informativitatea, situaționalitatea, intertextualitatea* [37]) asupra categoriei de hypertext;
- examinarea caracteristicilor pragmatice ale *hyperlinkului și textonului (hipotextului)*;
- descrierea și ilustrarea paratextului electronic (peritext + extratext);
- comentarea unui minicorpus alcătuit din articole enciclopedice de pe website-ul Wikipedia.org;
- analiza statistică comparativă a minicorpusului de hipertexte românești cu tematică biblică din Biblioteca Digitală IntraText [40];
- scoaterea în relief a avantajelor și a dezavantajelor hipertextului etc.

Metodologia cercetării științifice. Am recurs la metode clasice de cercetare a textului, în particular a textului biblic, în formatul tipar, pe care le-am aplicat în cazul studiului Bibliei online. Astfel, am examinat în total cca 3000 de minicontexte concepute hipertextual (numite *tokeni* – secvențe textuale cu linkuri inserate), din care am selectat în total cca 800 de îmbinări, locuțiuni și expresii formate cu lexemul *cuvântul*. De asemenea, în demersul nostru am inventariat cca 400 de tokeni din minicorpusul de hipertexte în română de pe site-ul Bibliotecii Digitale IntraText. De pe site-ul Wikipedia.org au fost examinate cca 600 de articole (în mai multe limbi) (cu un volum total de 500 000 de cuvinte, cca 50 c.a.), iar rezultatele obținute în urma analizei lor sunt prezentate în anexe. Însăși lucrarea este concepută ca o structură ramificată, ce abordează variate aspecte, dar legate între ele, și poate fi citită nonlinear (de oriunde începe un nou paragraf sau capitol), ilustrând astfel conceptul pe care îl studiază. În acest scop, am recurs la mai multe metode de cercetare: metoda analizei comparate a textelor în format tipar și în format electronic, relevând similitudini și diferențe între câmpurile „text“ și „hypertext“; metoda analizei textemelor, intertextemelor și a hipertextemelor de volum mic, reproductibile (discurs repetat); metoda analizei cantitative (statistice) a materialelor în format hipertextual (corpusuri de hipertexte de pe IntraText și de pe Wikipedia), stabilind frecvența relativă a utilizării unora dintre cele mai accesate lexeme și identificând, totodată, cele mai productive modele; metoda elaborării definițiilor de dicționar; metoda sondării, metoda inspectării, metoda analizei contextuale, studiul comparativ multilingv etc.

Ca material inter- și hypertextual de studiu ne-au servit fragmente ilustrative selectate din texte valoroase ale limbii române. Acestea reprezintă diferite stiluri:

a) **stilul beletristic**: texte reprezentative din opera unor autori de referință ai literaturii române și universale;

b) **stilul tehnico-științific**: articole de dicționar; studii publicate în reviste științifice de specialitate în format exclusiv online, pagini de pe Wikipedia;

c) **stilul comunicării publice și private** (limbajul conversației, limbajul epistolar, limbajul publicisticii, limbajul publicității, limbajul instrucției școlare, limbajul organizațiilor politice, limbajul juridico-administrativ, limbajul religios (clasificare preluată din [14, p. 44, 47]), la care adăugăm și așa-numitul **stil electronic**: conversații pe chat, comunicarea prin e-mailuri, comunicarea pe rețelele sociale etc.

Noutatea și originalitatea științifică. Ideea de bază a acestui studiu este următoarea: fiind un concept al paradigmei postmoderniste a limbajului, **hypertextul electronic reprezintă forma materializată și interactivă a intertextului (la rândul său, text), accesibil și operabil prin intermediul hyperlinkurilor.** În procesul de navigare pe web, prin accesarea linkurilor, sunt generate noi și noi sensuri, de către toți internații care intră în dialogul nesfârșit al (hyper)textelor.

Rezultatele principial noi pentru știință și practică obținute sunt:

1) alcătuirea unui dicționar al tipurilor de -texte, care oferă un tablou mai amplu al conceptului de textualitate și gruparea în 7 clase a 70 de tipuri de -texte identificate, în funcție de caracteristica dominantă: *co(n)textualitate, temporalitate, procesualitate, dimensionalitate, audiovizualitate, spațialitate, virtualitate*;

2) identificarea și descrierea, pe lângă numeroase alte tipuri, și a textelor virtuale, generate de mediul online: *webtext, hypertext, chat-text, sms-text, wordtext, copytext, blogtext, wikitext* etc. și completarea clasificării genettiene (5 tipuri) cu clasa **virtual-textualității** (sau a **textualității digitale**);

3) stabilirea și gruparea într-un tablou sinoptic a trăsăturilor de bază ale hypertextului în opoziție cu ale textului tipărit;

4) lansarea conceptului de *hypertextem* ca unitate minimală a hypertextului;

5) stabilirea listei de locuțiuni, îmbinări și expresii cu lexemul *Cuvântul* din textul Bibliei online [4];

6) analiza webometrică și altmetrică a articolelor *Facebook, Wikipedia* și *Hypertext* de pe Wikipedia.org [51];

7) revizuirea, cu raportare la conceptul de hypertext, a termenilor de *coeziune* și *coerență* și propunerea termenilor micști de *(in)coerență* și *(in)coeziune*;

8) reinterpretarea standardelor clasice ale textului (Beaugrande & Dressler) [37] cu raportare la hypertext, acestea devenind: *hyperintenționalitate, hyperacceptabilitate, hyperinformativitate, hypersituaționalitate, hyperintertextualitate*;

9) contribuție la elaborarea unei concepții semiotico-lingvistice integratoare a hypertextului electronic.

Tehnologiile informatice pot reda științelor limbajului o „a doua respirație” (după ce și-au ratat parțial șansa de a deveni „știință-pilot” pentru celelalte discipline), antrenându-le în serviciul științelor exacte și viceversa. Colaborarea dintre aceste două mari tipuri de științe este șansa umanioarelor de a se relansa cu un statut fortificat și îmbogățit de posibilitățile oferite de tehnologii. Cercetările întreprinse atestă necesitatea dezvoltării unei noi direcții de cercetare în spațiul românesc: ***hypertextul ca obiect de studiu interdisciplinar: al lingvisticii, al științelor literare și al informaticii (tehnologiei informației)***.

Semnificația teoretică a demersului nostru rezidă în: teoretizarea conceptelor de *intertext* și *hypertext* – fiind indispensabile în teoria generală a textului, ultimul urmând să fie achiziționat și valorificat de știința filologică; încurajarea investigațiilor în spațiul autohton în cadrul unor noi direcții cum ar fi *intertextologia* și *hypertextologia*, *lingvistica internetului* sau *(inter)net-lingvistica*, *literatura hypertextuală*, *semiotica semnului digital* etc., cu metode și obiective tradiționale îmbinate cu altele de generație nouă, tehnologică; argumentarea necesității unor studii inter- și transdisciplinare științe umane–științe exacte.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în faptul că recomandările practice pot fi puse la baza unei noi direcții de cercetare a entităților lingvistico-tehnologice de către disciplinele umaniste (hypertextul, hyperlinkul, hypertextemul, textonul). Rezultatele pot fi utile pentru câteva noi discipline precum „Didactica hypertextului (sau a textului virtual)”, „Hypertextul ca obiect de studiu interdisciplinar” etc., ce ar viza metamorfozele trecerii de la scrierea-citirea „de tipar” la scrierea-citirea digitală (online) etc. Concluziile formulate pot servi drept bază teoretică la elaborarea strategiilor privind educația și învățământul digital. Aspectul practic este determinat și de posibilitatea utilizării lucrării la pregătirea materialelor didactice și predarea cursurilor speciale. Datorită complexității și noutății abordării, rezultatele științifice obținute pot fi utilizate și ca suport pentru apropierea cercetărilor umaniste de cercetările din domeniul tehnologiei informației. De asemenea, observațiile teoretice și concluziile lucrării pot fi aplicate în cadrul unor cursuri universitare precum *Lingvistică informatizată*; *Intertext și hypertext*; *Teoria hypertextului în științele limbajului și comunicării*; *Jurnalism online*; *Comunicare și limbaje specializate*; *Postmodernism și literatură hypertextuală*; *Web-literatura*, *Management informațional* ș.a. Rezultatele cercetării (monografia în format hypertextual, glosarele online) pot fi utilizate la completarea dicționarelor generale și specializate, la elaborarea noilor cursuri, curricule disciplinare etc.

Implementarea rezultatelor științifice. Principalele teze ale lucrării se găsesc reflectate în studiile publicate în țară și în străinătate. Monografia a beneficiat de un grant (proiect) de editare, organizat și susținut financiar de CSSDT al AȘM, și a fost lansată în cadrul Bibliotecii Științifice Centrale a AȘM, precum și în alte biblioteci din republică; conținutul ei a fost prezentat în 15 recenzii favorabile, dintre care 8 în reviste de specialitate, iar 2 în BD Scopus. Capitole din monografie sunt postate pe portalul internațional Academia.edu, având peste 6000 de vizualizări din mai multe țări, site care, conform clasamentului Webometrics, ocupă locul 1 în lume (accesat 27.06.17). O asemenea abordare, pe lângă faptul că ilustrează obiectul de cercetare al tezei, poate facilita accesul la

ideile principale ale tezei, la publicațiile care ne-au servit drept sursă de inspirație, la textele autorilor citați, la site-urile etc. și care oferă informație orientată spre dezvoltarea direcției în cauză de către alți potențiali cercetători. Menționăm în subsidiar că această modalitate interactivă (care se presupune a fi a viitorului științei) deschide perspective spre facilitarea procedurii de expertizare a lucrărilor științifice, de diseminare a informației științifice, de creare a suportului informațional pentru învățământul filologic online.

Diverse aspecte ale cercetării au fost diseminate în cadrul unor prelegeri și lecții publice, ținute la facultățile de profil ale universităților din R.Moldova, postărilor pe rețelele sociale, emisiunilor radiofonice (rubrica de autor „Cuvinte și linkuri”, Teleradio Moldova).

Aprobarea rezultatelor. Principalele teze ale lucrării au fost prezentate sub formă de:

a) Cercetări în cadrul a 10 proiecte naționale: *Studiul structurii gramaticale a limbii române contemporane* (2001-2003); *Morfologie și sintaxă: inventar de termeni comentați* (2004-2007); *Sintaxa discursiv-pragmatică* (2008-2010); *Elaborarea resurselor informaționale și dezvoltarea tehnologiilor de rețea pentru asigurarea cercetărilor științifice* (2008-2010); *Elaborarea Instrumentului Bibliometric Național* (2010-2011); *Pragmatica și analiza discursului* (2011-2014); *Dezvoltarea suportului informațional pentru efectuarea studiilor scientometrice în R. Moldova* (2013-2014); *Proiect de editare a monografiei* (2013-2014) (director de proiect); *Platformă pilot pentru asigurarea evaluării calității și vizualizarea conținutului științific digital din R. Moldova* (2015-2018); *Direcții actuale în cercetarea limbii române* (2015-2018).

b) Publicații științifice – 70, dintre care 1 monografie (cu 2 recenzii în reviste indexate în BD Scopus), 1 carte de popularizare a științei, 2 articole în reviste indexate ISI Thomson, 1 articol înregistrat într-o revistă indexată Scopus, 4 dicționare (2 în coautorat), 2 glosare online monoautor și 2 glosare în coautorat, 2 articole în reviste de specialitate de peste hotare, 4 articole în culegeri care constituie materiale a 4 conferințe internaționale desfășurate în Samara (Federația Rusă) cu tematică dedicată exclusiv hipertextului (indexate în baza de date РИИЦ, e-Library.ru) [73], 10 articole în volume și culegeri internaționale, 23 de articole în reviste naționale acreditate, 13 articole în materiale ale conferințelor internaționale și 7 alte studii.

Ideile și concluziile principale ale cercetării sunt prezentate în monografia *Dincolo de text: hipertextul*, Chișinău, Ed. Arc, 2014, 280 p. [30], apreciată cu Medalia și Diploma de participare la Concursul Asociației Internaționale a Academiei de Științe (MAAN) „D.S. Lihaciov” 2014 (Minsk – Kiev). De asemenea, rezultatele cercetării au fost expuse în cadrul concursului „Science SLAM Moldova”, ediția I, 30 mai 2014. Un capitol al monografiei dispune și de versiune în format electronic hipertextual: <http://idsi.md/textul-si-textele> (accesări: 16000, vizitatori unici: 6000, la 01.09.17). O altă ilustrare a ideii de hipertext (de tipar și electronic) s-a materializat în *Dicționarul tematic ilustrat (Locuința. Alimentația. Vestimentația. Îngrijirea corpului)*, Chișinău, Ed. Arc, 2014, 270 p. (premiat de Ministerul Educației), conceput cu un fragment online – http://idsi.md/dictionar_tematic_ilustrat (accesări: 5000, vizitatori unici: 1700, la 01.09.17). Volumul de popularizare *Cuvinte și linkuri*, Chișinău, Ed. Arc, 2017, 184 p. [31] explică cca 200 de termeni din domeniul

tehnologiei informației, printre care și *hypertext*, *hyperlink*, *internet*, *extranet*, *e-book*, *online*, *blog*, *social media* etc.). Unele aspecte ale lucrării privind în special formatul tipar al conceptelor *de text*, *discurs*, *comunicare*, *ortografie*, *punctuație* etc. se regăsesc în următoarele publicații: *Gramatica practică a limbii române* (în coautorat), Chișinău, Tipografia Centrală, 2006, 240 p.; *Dicționar ortografic școlar. Cu elemente de punctuație* (în coautorat), Chișinău, Ed. Știința, 2007, ed. a II-a, 2010, 376 p.; *Mic dicționar de termeni lingvistici* (în coautorat), Chișinău, Tipografia „Elan Poligraf”, 2008, 220 p.

c) Comunicări și dezbateri la 40 de conferințe, colocvii, simpozioane desfășurate la Chișinău: conferințe anuale organizate de Institutul de Filologie sau în colaborare cu alte instituții – 2008 (3); 2009 (2); 2010, 2011 (5); 2012; 2013; 2014 (2); 2015 (4); conferințe duplex: Chișinău–Bălți (2001, 2007, 2010); Iași–Bălți (2011); în afara republicii: Baia Mare (România) (2011); Craiova (România), 2011, 2013, 2014, 2015, 2017); Târgu Mureș (România) (2013); Samara (Rusia) (2011, 2013, 2015, 2017); București, 2014; Iași (România) (2016).

Volumul și structura tezei: Lucrarea este structurată din Introducere, patru capitole cu un volum de text de bază de 223 p., Concluzii generale și recomandări, Bibliografie & webografie din peste 500 titluri, 20 de tabele, 57 de figuri, 16 anexe.

Cuvinte-cheie: text, intertext, hypertext, hypertextem, hypertextologie, limbaj online, (hyper)link, internet-lingvistică, hypertext-lingvistică, web (www), semiotica webului, (in)coerență, (in)coeziune.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** se conturează subiectul și cadrul conceptual al cercetării, se precizează scopul și obiectivele, evidențiindu-se caracterul inovator și valoarea aplicativă a rezultatelor investigației.

În capitolul 1. **TEXTUL**, s-a optat pentru interpretarea „**textului ca semn**”, unul din obiectele fundamentale de studiu ale semioticii lingvistice [7, p. 96-100]. Textul este tratat atât în sens îngust – de operă grafică (scrisă, tipărită), ce tratează un anumit subiect, cât și în sens larg – **ca limbaj** alcătuit dintr-o multitudine de texte, care se întretaie și se încrucișează neconținut. Semiotica webului atrage în câmpul ei investigațional și **cyberspațiul**, adică noul spațiu virtual, care a devenit un loc unde comunitatea vorbitoare, cititoare și scriitoare de texte online și-a găsit refugiu (social, economic, didactic, cultural etc.) de cca două decenii încoace.

Textul lumii, pe de o parte, și textul concret, pe de alta, sunt asociate cu galaxia Gutenberg, cu Biblioteca Babel descrisă de J.L. Borges [5, p. 217-221] și tot mai mult cu rețeaua Internetului. Textul este semnul cel mai important cu ajutorul căruia vorbitorii comunică. În definitiv, textul reprezintă limbajul. Cu toate acestea, putem afirma că **știința textului (textologia)** nu dispune la ora actuală de o teorie integratoare a textului, oscilând între extreme de genul „**textul este o unitate finită, închisă**” (I. Diaconescu, I.P. Galperin și „**textul este nelimitat, deschis**” (J. Kristeva, R. Barthes, M. Bahtin). Pentru Julia Kristeva, de exemplu, textele sunt întotdeauna „gravide de sensuri” și întrucât textul ia ființă și este perceput numai ca intertext, despre text ca unitate autonomă nici nu poate fi

vorba [28, p. 25, 37, 43, 65]. Textul ca țesătură, „textul ca parazit” (textul se hrănește din alte texte), textul ca labirint, textul ca păienjeniș (rețeaua și webul sunt asemuite cu pânza de păianjen), textul ca plăcere etc. sunt metaforele cele mai frecvente ale prezentului studiu. În spațiul online, textul se transformă progresiv în *hypersemn*.

TEXTUL (lat. *textum, textus*, it. *testo*, engl., germ. *text*, fr. *texte*, rus. *текст*) înseamnă „țesătură”. Definițiile textului sunt într-un număr debordant și se axează în jurul principalelor caracteristici ce au devenit ele însele concepte de referință în științele limbajului. Cea mai importantă dintre toate însă a rămas problema „granițelor” textului, repusă în circuitul științific în studiul textualității online. După Beaugrande & Dressler, standardele textualității sunt: *coeziunea, coerența, intenționalitatea, acceptabilitatea, situaționalitatea, intertextualitatea și informativitatea* [37]. Textul ca produs finit se caracterizează, din punct de vedere sintactic – prin *coeziune*, din punct de vedere semantic – prin *coerență*, din punct de vedere pragmatic – ca *sens în acțiune*.

Cu toate acestea, în viziune barthesiană, „textul e produsul performanței, face parte dintr-un cadru acțional uman, ca text în acțiune, fiind marcat de o intenție și integrat într-un spațiu psihosociocultural”. De aceea interpretarea sa ca unitate semiotică necesită luarea în considerare a condițiilor de producere/receptare, a caracteristicilor mediului sociocultural, a timpului istoric în care se desfășoară comunicarea. Toate acestea justifică includerea pragmaticii și semanticii contextuale într-o teorie generală a textului, textologia modernă urmând să-și elaboreze instrumente și modele de cercetare într-un spațiu nou al comunicării – Internetul. Anume în travaliul nesfârșit al textului/textelor, crede M. Bahtin, rezidă specificul disciplinelor umanistice, „care reprezintă gânduri pe marginea altor gânduri, texte despre alte texte” [28, p. 125].

Așadar, textul lumii, pe de o parte, și textul concret, pe de altă parte, reprezintă o rețea textuală universală, ea însăși fiind semn, deci obiect al semioticii. În spațiul internautic, această rețea devine hypertextuală, iar semiotica webului, chemată să o analizeze, urmează să studieze și dimensiunea ei virtuală. După Yuri Lotman, întreaga cultură poate fi calificată ca TEXT, dar acesta este un text cu o structură extrem de complexă, care se divizează în ierarhii de „texte în texte” și care, la rândul lor, constituie împletiri complexe de texte [81, p. 72]. Studiile antologice cu selecții din cele mai citate „texte despre texte” (*metatexte*) repun în circuit definițiile încetățenite ale textului, care în spațiul online cer anumite reconsiderări.

Definițiile cărora le vom da predilecție în prezentul studiu sunt: „**Orice text e un intertext**” (R. Barthes) [56] și „**Textul trăiește numai intrând în contact cu un alt text**” (М. Бахтин) [72]. O altă definiție barthesiană, acceptabilă și pentru hypertextul Internetului (la care Barthes nu avea cum să facă referire, dar în care, conceptual, se regăsește perfect), este următoarea: „**Text înseamnă Țesătură**” [3, p. 55]) («Texte veut dire Tissu» [56, p.101]). Considerat drept una dintre cele mai strălucite minți ale sec. 20 de către ziarul *Time*, Tim Berners-Lee este autorul uneia dintre cele mai importante invenții ale contemporaneității: **World Wide Web**. În cartea „Weaving the Web” („Țesătura webului”) [38], acesta dezvăluie originile invenției sale, invocând asocierea cu țesătura, pe care o remarcase și Barthes și pe care o vom exploata și noi în tot cuprinsul tezei.

Una din direcțiile principale la ora actuală în domeniul textologiei se consideră lingvistica textului, văzută ca o hermeneutică a sensului (având ca reper capodopera cu titlul omonim – *Lingvistica textului (Textlinguistik)*– semnată de E. Coșeriu [8]), însemnând interpretare sau revelare sistematică fundamentală a conținutului textului / discursului [22], textul poetic în această viziune fiind interpretat ca „limbaj absolut”.

În cap. 1.2. TEXTUL ȘI -TEXTELE (însoțit de o amplă anexă) este prezentat un cluster din 70 de derivate ale textului definite succint și alte 40 doar semnalate. Alegerea acestui subiect a fost dictată de faptul că atât în limbajul de specialitate, cât și în cel uzual se atestă o bogăție terminologică și derivațională a cuvintelor formate cu (-)text(-). Se confirmă astfel încă o dată că textul este unul dintre cei mai utilizați termeni în sfera științelor umaniste, iar frecvența apariției unor termeni din sfera textologiei semnalează domeniile unde se nasc noile idei științifice.

În centrul clusterului am situat termenii teoretizați de Julia Kristeva: *genotext* și *fenotext*, concepte generale și atotcuprinzătoare, care le înglobează pe toate celelalte. Clasificarea este una convențională, termenii putând migra cu ușurință dintr-o clasă în altă, în funcție de context. Termenii identificați (lista lor fiind una deschisă) sunt: *alotext, antetext, antitext, arhetext, arhitext, audiotext, autotext, avantext, blogtext, chat-text, context, contratext, copytext, cotext, cronotext, cvasitext, cybertext, digitext, epitext, e-text, exotext, extratext, hipertext, hipotext, hypertext, iconotext, infratext, intertext, intext, intratext, macrotext, maxitext, mediatext, megatext, metatext, microtext, miditext, minitext, mnemotext, nanotext, nontext, ontotext, palim(p)text, pantext, paratext, peritext, post-text, pretext, prototext, pseudotext, puzzle-text, radiotext, semiotext, sms-text, spațiotext, stereotext, stretchtext, subtext, supertext, supratext, tehnotext, teletext, totext, transtext, unitext, videotext, webtext, wikipertext, wordtext, xenotext* (Fig. 1) (exemple pentru fiecare dintre acestea se găsesc în versiunea electronică a glosarului). Clusterul elaborat reinterpretează vestita clasificare a lui G. Genette, propunând alte șapte clase generale, în funcție de caracteristica dominantă: 1. *(co(n)textualitate*; 2. *temporalitate*; 3. *procesualitate*; 4. *dimensionalitate*; 5. *audiovizualitate*; 6. *spațialitate*; 7. *virtualitate*.

Amintim că anume G. Genette a introdus noțiunea de *transtextualitate* (*transcendență textuală*), distingând cinci categorii fundamentale (în vol. *Palimpsestes. La littérature de second degré* [62, p. 7-11]), cu care se operează în teoria textului la ora actuală:

1. *intertextualitatea* propriu-zisă (relația de coprezență între două sau mai multe texte, cel mai adesea prin prezența efectivă a unui text în celălalt – citatul, plagiatul, aluzia);
2. *paratextualitatea* (relația textului cu titlul, prefața, notele, ilustrațiile etc.);
3. *metatextualitatea* (relația de comentariu care leagă un text de altul, fără ca, în mod necesar, să-l citeze sau să-l numească);
4. *hipertextualitatea* (relația de derivare a unui text din altul prin transformare sau imitație – parodia, pastișa);
5. *arhitextualitatea* (relația de apartenență, de gen; uneori uzează de o formulă paratextuală, de un subtitlu – „poezii” „roman”, „eseu”).

În Fig. 1 fiecare din cele 5 clase propuse de G. Genette este reprezentată cu câte o unitate fundamentală: *intertextul*, *paratextul*, *metatextul*, *hipertextul*, *arhitextul*.

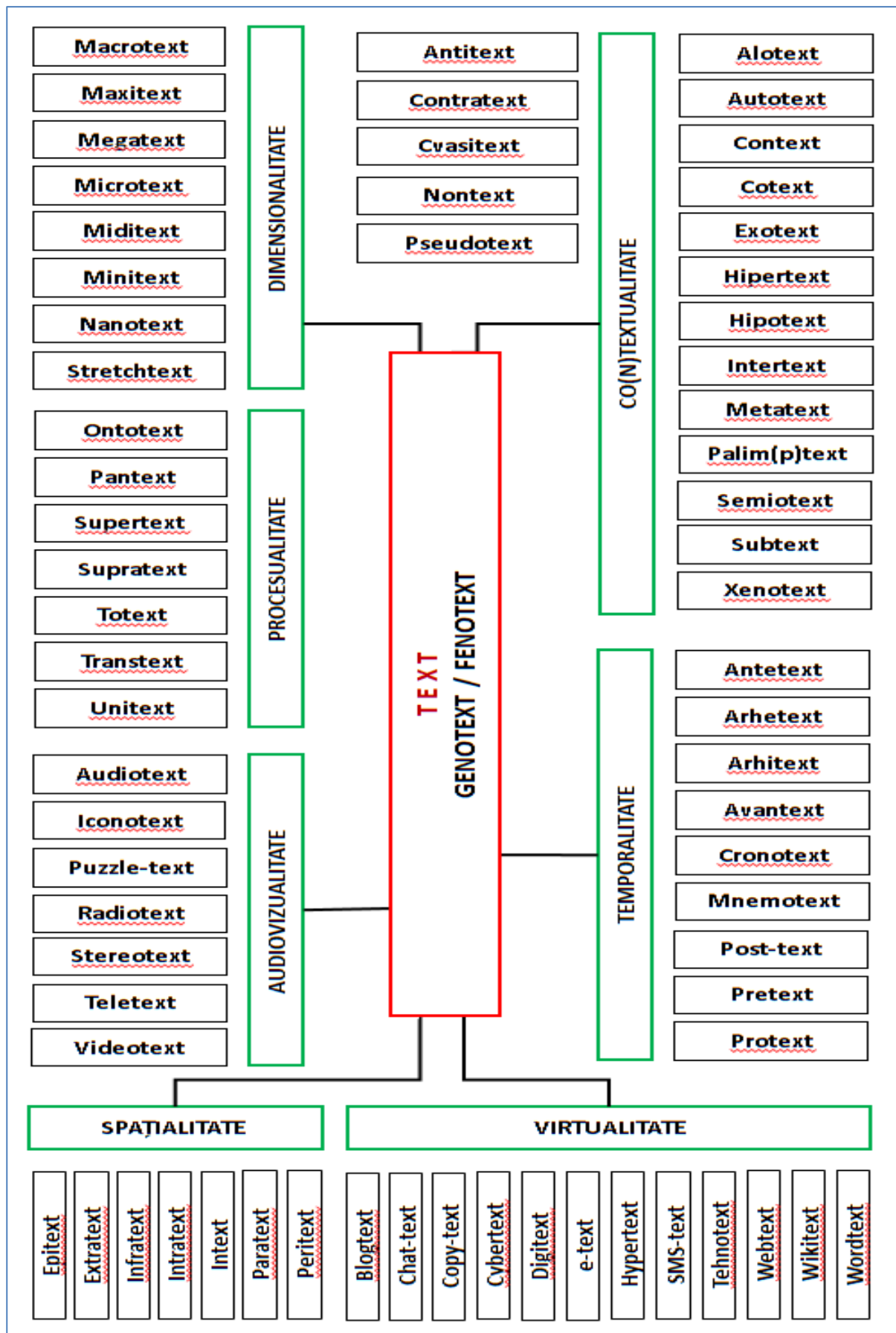

Fig. 1. Clasificarea textelor în 7 tipuri în funcție de caracteristica dominantă

Din clasa cu caracteristica dominantă **virtualitate** (sau **hypertextualitate**, pe care vom insista să-l scriem cu y, inclusiv alți formanți cu *hyper-*) fac parte termeni din domeniul comunicării online care au prezentat un interes deosebit pentru cercetarea noastră (*webtext, wordtext, chat-text, sms-text, tehnotext, copytext, wikitext, digitext* etc.) cu care am operat în capitolele 2-4 ale tezei. Anume aceste texte alcătuiesc un tip nou pe care îl numim **textualitate virtuală**. Specificul acestui tip de textualitate constă în faptul că se manifestă exclusiv în spațiul online și se distinge prin trăsături „tehnologizate” (analizate în cap. 2 al tezei). Definițiile acestora urmează să fie îmbunătățite și înregistrate în dicționare de specialitate sau uzuale pe măsura teoretizării și utilizării lor. De asemenea, semnalăm existența a numeroși formanți compuși cu mai multe prefixoide (2, 3): *autointertext, autometatext, extracontext, metaperitext, macrocontext, microcontext, intrametatext, autometaparatext, cvasiintrametatext, preintertext, protohypertext* etc., care demonstrează capacitatea derivativă a termenului *text*, complexitatea și perspectivele multiple de interpretare ale acestuia.

Cap. 1.3. INTERTEXTUL se axează pe interpretările formulei lansate cu 50 de ani în urmă de către R. Barthes – „**Orice text e un intertext**” [56, p. 6] și susținut teoretic de majoritatea reprezentanților școlii poststructuraliste (grupul Tel Quel). Postmodernismul a ridicat principiul intertextualității la rangul de concept fundamental de expresie, aducând argumentul memoriei textuale, care revine de fiecare dată când se elaborează un text.

În cercetările socioumane, termenul *intertextualitate* a fost lansat în anul 1966 de Julia Kristeva în raportul său despre creația reprezentantului formalismului rus M. Bahtin, publicat un an mai târziu („Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman”) în revista franceză *Critique*, nr. 239, aprilie 1967. Analizând caracterul polifonic al romanului lui Fiodor Dostoievski, M. Bahtin arătase posibilitatea unui text de a fi interpretat în mai multe „chei”, pe care Julia Kristeva o definește astfel: „Vom numi **intertextualitate** această interacțiune textuală care se produce în interiorul unui singur text. Pentru subiectul cunoscător, intertextualitatea este o noțiune care va fi indicele modului în care un text citește istoria și se inserează în ea” [19, p. 266].

Cu sprijinul autorității lui R. Barthes, teoria Juliei Kristeva nu numai că a obținut dreptul de „încetățenire”, ci, intrând în circuitul științific mondial, s-a transformat în una dintre cele mai prolifere teorii în știința filologică. Astfel, textul devine conceptul cel mai discutat anume datorită situării sale la întretăierea cu alte texte (asta și înseamnă *inter-*): „Orice text se află la intersecția mai multor texte, constituind atât relectura, reliefa, condensarea, deplasarea și profunzimea. Într-un fel, textul este consecința acțiunii integratoare și destructive a altor texte” (trad. n. – E.U.) [66, p. 75].

Previziunile poststructuraliștilor aveau să se materializeze cel mai pregnant odată cu apariția noilor tehnologii informatice. Această teorie postulează existența unui *text infinit*, în care miza scriiturii este de a nu mai face din cititor un simplu consumator, ci un coproducător de text. Anume în acest act al „facerii” textului se produce relația cu alte texte: „Și chiar acesta este **intertextul**: imposibilitatea de a trăi în afara textului infinit – fie că acest text este Proust sau ziarul cotidian, sau ecranul televizual: cartea face sensul, sensul face viața.” [3, p. 33] (a se vedea poetica modalității la Proust în [27]).

Textul nu este o structură închisă, ci este permanent deschis către alte texte, către alte coduri, către alte semne. R. Barthes avea să observe un aspect pe care abia noile medii de comunicare încep să-l scoată în evidență: dinamismul, energia, productivitatea textului (discursului). Pentru a fi satisfăcătoare, Cristina Hăulică consideră că „teoria textului va trebui să accepte (și a început deja să o facă) un fapt pe care alte științe și l-au însușit de multă vreme: concilierea – la nivelul limbajului – a ideii de *structură* cu cea de *infini combinabil*, admiterea **caracterului dublu** al limbajului (și implicit al textului), care ne apare dintr-odată *structurat și infinit*” [18, p. 13-14].

În viziunea lui Jacques Derrida, un alt tel-quel-ist, intertextul este asociat categoriei de *urmă*: „Că e în ordinea discursului vorbit sau a discursului scris, niciun element nu poate funcționa ca semn fără să trimită la un alt element care el însuși nu este numai prezent. Această înlănțuire face în așa fel încât fiecare „element” – fonem sau grafem – să se constituie plecând de la urma în el a celorlalte elemente ale lanțului sau sistemului. Această înlănțuire, aceasta țesătură, este *textul* (evid. aut.) care nu se produce decât în transformarea unui alt text. Nimic, nici în elemente, nici în sistem, nu este nicăieri și niciodată doar prezent sau absent. Nu există, de la un capăt la celălalt, decât *diferențe și urme de urme*” (subl.n. - E.U.) [10, p. 24-25].

În problematica intertextualității se atestă numeroase direcții de cercetare. Școala franceză, ca generatoare a conceptului, este și cea mai prolifică. Analizat, de regulă, în câmpul literaturii, conceptul e disociat în relație cu cele ale literarității. M. Riffaterre reconsideră intertextul din perspectiva cititorului [47]; A.J. Greimas interpretează sensul ca pe o funcție nu a textului, ci a intertextului. În spațiul românesc, intertextualitatea constituie subiect de cercetare de aproximativ 5 decenii, atât pentru lingviști, cât și pentru literați. Remarcăm, în special, studiile în care este analizată intertextualitatea parodică în literatura română [1; 13; 18; 26]. Cercetătorii extind intertextul literaturii asupra intertextului în limbaj, considerând, în relația dintre două texte, intertextul ca „un al treilea text”. Anume acest fapt o determină pe Nathalie Piegay-Gros [65] să opteze pentru o disciplină numită *intertextologie*, întrebându-se dacă intertextul este un produs sau un efect al lecturii sau al vorbirii. Bibliografiile existente (de ex., [18]), ne pun în fața uneia dintre cele mai ample și mai discutabile problematice din teoria limbajului. În atenția specialiștilor revin mereu concepte precum: citatul, „cuvântul străin”, plagiatul, memoria, scriitura, structura, productivitatea, țesutul viu, dinamismul, referința, cititorul și opera, competența lectorală, teoria genurilor și a actelor de vorbire etc. Astfel, intertextualitatea se manifestă într-un context sociocultural amplu și se identifică cu postmodernismul și transumanismul, problematice care vor reveni cu o forță și mai mare în studiile dedicate hypertextualității.

Intertextul și intertextualitatea au permis analiza unui alt concept, la fel de important – cel de *discurs repetat*, care este tratat împreună cu *discursul liber*, ambele propuse de E.Coșeriu și teoretizate, în special, de reprezentanții școlii ieșene sub conducerea lui St.Dumistrăcel, denumită „Tehnică liberă a vorbirii și discursul repetat” [13]. Deși majoritatea studiilor care analizează intertextul fac trimiteri pentru exemplificare, mai ales, la texte culte, literare, vom reține că discursul nicidecum nu se limitează la acestea. ***Discursul repetat***, conform acestei școli, este conceptul ce înglobează intertextul, și nu

invers. E. Coșeriu nu atât a fundamentat, cât a lansat pentru discuție teoria discursului repetat, care se opune *tehnicii libere a discursului* (sau *discursului liber*). În opinia savantului, „discursul repetat este mult mai vast decât s-ar putea crede în general; vorbirea este ca un fel de pictură cu colaj simultan, adică în parte este tehnică actuală și în parte sunt bucăți de vorbire deja existente și duse, ca să zicem așa, de tradiție, în toate aceste expresii, locuțiuni fixe, în proverbe, citate ș.a.m.d.” [9, p. 55]. Reputatul lingvist oferă exemplul *Ai să dai samă, Doamnă*, remarcând că nu putem schimba nimic în această expresie, fără ca să-i schimbăm și sensul. Iar dacă și schimbăm ceva, „înțelegem că expresia nouă este o aluzie tocmai la cea veche; adică îi spun cuiva *Ai să dai seama, domnișoară* și dacă ea cumva e destul de cultă – și nu e vorba de multă cultură –, dacă l-a citit pe Negruzzi, știe ce vorbesc și deci înțelege asta ca o aluzie la prima expresie (...). Deci avem nevoie de altă știință pentru discursul repetat” [9, p. 56]. Definiția coșeriană a discursului repetat, opusă discursului liber, e următoarea: „tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai mult sau mai puțin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment, lung sau scurt, a «ceea ce s-a spus deja»” [13, p. 258-259], altfel spus „prefabricate de vorbire”. În opinia lui St. Dumistrăcel și a reprezentanților școlii ieșene, preluând distincția coșeriană, discursul repetat se clasifică în: a) *discurs repetat aparținând tradiției lingvistice* și b) *discurs repetat aparținând tradiției literare*. Atunci când se întâlnesc în vorbirea cotidiană, asemenea tipuri de discurs repetat, după E.Coșeriu, reprezintă *tradiții literare inserate în tradiții lingvistice*.

Discursul repetat reprezintă un ***cod al intertextualității***, în opinia cercetătoarei Ileana Alexandrescu: „Semnele limbii au atât o valoare de schimb, cât și o valoare de întrebuințare. Negocierea sensului anulează limitele operei, favorizând fenomenul intertextualității. Dacă intertextul devine, prin reiterare obsesivă, un discurs legitim al postmodernismului, atunci discursul repetat (pe care se grefează spațiul intertextual) este un ***cod intertextual*** al literaturii postmoderne” [1, p. 130-131]. În aceste condiții însă, statutul discursului repetat se modifică: „dacă pentru structuraliștii elementele discursului repetat nu sunt lingvistic structurabile, deoarece, fiind construcții fixe, nu sunt substituibile, comutabile și nu participă în opoziții funcționale actuale, în postmodernism revalorizarea acestor structuri prin diferite procedee devine o convenție literară legiferată, (...) construind prin «locurile comune», pe care le oferă cititorului, o anumită competență lectorală, precum și statutul de cititor avizat” [1, p. 131]. Pentru a demonstra respectiva calitate, în lucrare au fost analizate succint cele patru figuri ale discursului repetat, propuse de școala ieșeană (*adiectio, detractio, immutatio, permutatio*), exemplificate prin două fragmente literare, concepute ca un colaj de replici intertextuale (I. Groșan, *Insula* și M. Cărtărescu, *Solenoid*).

În cap. 1.3.3. INTERTEXTUL și INTERTEXTELE au fost trecute în revistă tipurile de intertexte (genuri, specii și forme textuale): *citatul, parodia, pastisa, palimpsestul, plagiatul, aluzia, compilația, clișeul, limbajul de lemn, ironia, imitația, influențele, stereotipul, parafraza, locul comun, toposul, motivul, tema cu variațiuni, mottoul, arhetipul cultural, artefactul* etc. În literatura de specialitate se analizează, de regulă, selectiv, una sau mai multe dintre acestea, în special cu referire la operele literare importante: de exemplu, ironia, parodia [26], pastișa, clișeul, citatul, referințele și plagiatul, aluzia,

referințele [65; 79 etc.]. Bibliografia pentru fiecare în parte este atât de bogată, încât numai trecerea ei în revistă ar constitui un studiu de proporții. Cinci tipuri esențiale, pe care le analizăm succint în teză și pe care le mai putem numi genuri (sau specii) intertextuale (*citatul, parafraza, referința, aluzia, plagiatul*) – se regăsesc atât în literatură, cât și în textele nonliterare, în uzul vorbirii curente, fiind luate în discuție și în lucrarea noastră.

În capitolul 2. **HYPertextUL**, am optat pentru așezarea hypertextului în câmpul **(inter)net-lingvisticii**, disciplină care își anunță existența de câteva decenii. Prezentul studiu pledează pentru instituirea, în spațiul autohton al cercetărilor, a acestei noi discipline filologice – interdisciplinare –, numită și *lingvistica internetului*, care are drept obiect de studiu limbajul înregistrat pe suport electronic [39, 76, 85] etc. Scrisul, lectura și comunicarea online sunt noile realități pe care (inter)net-lingvistica începe să le studieze sistematic. Această disciplină este mai amplă decât se crede, constituind, de fapt, o replică tehnologizată la întreaga lingvistică care studiază, în special, textul tipărit. Impactul acesteia asupra științei moderne este atât de puternic, încât se discută despre ea ca despre o *revoluționare* a metodicilor, principiilor și perspectivelor acesteia. Fără a tăgădui nicidecum valoarea lingvisticii „de tipar” sau „de hârtie”, se atestă trecerea ei progresivă în spațiul virtual, cu posibilități tehnologice nemaîntâlnite în istorie.

În calitatea sa de subdisciplină a lingvisticii generale, (inter)net-lingvistica utilizează textul ca tehnologie și ca unitate comunicativă. Dimensiunile pe care se dezvoltă (inter)net-lingvistica se referă la răspândirea și influența variațiilor stilistice internautice și asupra textelor tipărite, prin intermediul mass-media și al operelor literare, precum și la dezvoltarea webului ca megacorpus de texte [68]. Disciplina se bazează pe conceptele lingvisticii tradiționale, dar merge mult mai departe: tot ce a furnizat aceasta din urmă se va regăsi într-un nou format, cu dimensiuni tehnologizate, electronice. În timp ce limbajul natural funcționează fără tehnologii, limbajul procesat nu poate fi conceput în lipsa lor. Totodată, în fața (inter)net-lingvisticii apar numeroase aspecte de cercetare, cu instrumente și metode noi:

- **noul format al textului** – electronic, digital, virtual, online;
- **noile spații de comunicare** (e-mailul, mesageria instantanee, chatul, blogul, forumul de discuții, portalul, rețelele de socializare, lumile virtuale etc.);
- **noile semne de comunicare** (linkurile, simbolurile, @; de ex., emoticoanele de tipul :) sau 😊, precum și iconuri de tipul ; ; etc., care reprezintă semne grafice noi, am putea spune, ale „alfabetului online”);
- **noile genuri și specii online**, care stau la baza actelor de vorbire/scriere online (genul epistolar, motoarele de căutare, dicționarele online și enciclopediile de tip Wikipedia, corpusurile și bazele de date / bibliotecile / arhivele / repozitoriile digitale, comentariul online, pagina personală pe rețeaua de socializare, nickname-ul și avatarul ca reprezentare a persoanei generatoare de text în lumea virtuală, spamul, jocurile online etc.);
- **noile limbaje internautice și slanguri** (argouri, jargoane, terminologii, abrevieri, acronime, modificarea sintaxei etc.); multilingvismul; renunțarea progresivă la norma limbii, ortografia alternativă, terminologizarea informatică a limbajului uzual, de- și reterminologizarea etc.

În spațiul online, orice text poate ajunge un hypertext prin dotarea cu linkuri, iar acest lucru îl poate face orice internaut, activitate la care ne îndeamnă și creatorul webului Tim Berners-Lee: să generăm „date (texte) interconectate” [38]. Pentru noua disciplină filologică (lingvistica hypertextului), limbajul artificial (procesat, tehnologizat, virtual) este o condiție *sine qua non*.

În cap. 2.2 se analizează, printr-un scurt istoric al termenului, *textul digital (online)*, cu metaforele și terminologia de generație nouă, informatizată, pe care acesta o aduce cu sine [12]. Denumind o megatehnologie, Internetul (noul mediu al comunicării) este asemuit cu: *satul global* (M. McLuhan), *rețeaua*, *labirintul*, *harta*, *tabloul lumii*, *păienjenișul global (pânza www)*, *cosmosul*, *biblioteca (biblioteca Babel, Turnul Babel)* (U. Eco, R. Barthes, J.L. Borges), *jocul/jocurile de limbaj* (L. Wittgenstein, J.-Fr. Lyotard), *mașina-robot*, *comunitatea multiagent* (T. Nelson), *agora electronică*, *spațiul cyber*, *spațiul informațional abstract*, *infrastructura electronică a semiosferei* (T. Berners-Lee) etc. Metaforele hypertextului sunt și ele sugestive: *fișierul*, *urma* (J. Derrida), *țesătura* (R. Barthes), *rizomul* (G. Deleuze & F. Guattari), *furnicarul* (M. Foucault), *fereastra* (R. Iordache), *cheia*, *ecoul*, *artele*, *casa*, *viața*, *nașterea*, *moartea*, *respirația*, *somnul*, *alimentația*, *sinergia*, *norul* (cloud computing!), *apa*, *navigația*, *tezaurul*, *lupta (războiul)*, *matrioșca rusească*, *cutiuțele chinezești*, *puzzle-ul*, *clusterul*, *călătoria*, *aventura*, *vânătoarea* etc.

Percepția textului digital, datorită dinamismului modificărilor și a vizibilității acestuia, se apropie mai mult ca oricând de cea a limbajului ca fenomen viu. Întrucât acesta nu poate fi conceput fără carte/text/lectură/scriere, dintre toate metaforele internetului, metafora *țesăturii electronice* utilizată pentru hypertext ni s-a părut deosebit de relevantă, întocmai ca în viziunea celebră a lui R. Barthes despre text.

Hypertextul (HTML – HyperText Markup Language) este limbajul de marcare utilizat pentru crearea paginilor web ce pot fi afișate într-un browser (sau navigator). WWW-ul a apărut la sfârșitul anilor '80, când cercetătorii de la CERN (Organizația Europeană pentru Cercetare Nucleară – „European Organization for Nuclear Research”) au creat o rețea care să le permită accesul mai facil la documentele produse în laboratoarele lor. În 1990 au introdus un browser doar pentru texte și au dezvoltat HTML, în 1991 au implementat primele aplicații web la CERN, iar în 1992 au introdus webul în comunitatea Internet – așa a început revoluția, odată cu generalizarea și conștientizarea acestuia.

Pentru M. Bernard [57], hypertextul reprezintă cea de-a treia dimensiune a limbajului (prima fiind oralitatea, iar a doua – textul imprimat). Despre importanța acestui tip de text cu trăsături augmentate de tehnologii vorbesc cele 27 de conferințe internaționale de anvergură cu tematică dedicată exclusiv webului și hypertextualității [41], precum și cele 5 conferințe organizate în Federația Rusă, cu participarea a numeroși cercetători din spațiul CSI (Samara, 2010, 2011, 2013, 2015, 2017) [73].

Diferența dintre www și celelalte componente ale Internetului constă anume în *hypertext*, care și-a găsit în web calea ideală de exprimare. Toate documentele (textele și toate celelalte aplicații) sunt legate între ele și memorate prin intermediul serverelor, indiferent de locul unde se găsesc pe web. Trecerea nelimitată în timp și spațiu de la un document la altul, de la un subiect la altul, de la un loc la altul etc. impresionează puternic

utilizatorul, creându-i acestuia o stare de euforie în ceea ce privește accesul la informație, libertatea în a o utiliza și posibilitatea de a o multiplica la infinit. Așadar, hypertextul reprezintă conceptul major al webului, care a revoluționat tehnologia informației și a atras în rețeaua comunicațională miliarde de utilizatori din toate categoriile și păturile sociale. În același timp, hypertextul nu e doar un concept al tehnologiei; el are rădăcini în formatul tipărit (hipertextul): în textul biblic, enciclopedii, glosare și dicționare, cărți de telefoane, cărți medicale și acte legislative cu amendamente, cataloage și ghiduri de călătorie, cărți de bucătărie și reviste științifice, rezumate și indexuri etc. Definiția general acceptată a **hypertextului**, propusă de părintele acestuia, Theodor Nelson (în 1965), este următoarea: „**un text hypermedia activat printr-un sistem sau printr-o rețea de hyperlinkuri**” [43]. Putem disocia două sensuri ale acestuia: hypertextul în sens îngust (*orice text electronic sau fragment de text dotat cu linkuri*) și hypertextul în sens larg (*totalitatea textelor electronice de pe web dotate cu linkuri*). Altfel spus, megahypertextul întregului web. Hypertextul poate fi interpretat în mai multe feluri: ca o hiperbolă a textului, un text dinamic, un text polidimensional, multimedia și hypermedia, un text măsurabil, un text comercial, un text interactiv. Complexitatea conceptului în cauză se datorează faptului că hypertextul este: a) **metodă** de unire a documentelor; b) **text** cu un anumit fel de organizare; c) **mecanism** care permite organizarea textelor; d) **formă** de organizare a materialului textual; e) **mijloc** de organizare a textelor; e) documentație care se ramifică.

Caracteristicile generate de mediul virtual sunt, de fapt, ale webului, cea mai importantă dintre ele fiind **nonlinearitatea** (*nelinearitatea, plurilinearitatea*, numită și *tabularitate* sau chiar *hypertabularitate* [55, p. 122]). Anume această trăsătură pune în opoziție textualitatea tradițională (de tipar) (caracterizată prin **linearitate**) cu textualitatea virtuală. După Vandendorpe, „*tabularitatea* rezidă în posibilitatea cititorului de a accede la elemente de ordin vizual, conform unei ordini pe care o stabilește el însuși, concentrându-se, din start, asupra fragmentelor care îl interesează. Lectura tabulară este asemenea „lecturii” unui tablou, când privirea se poate fixa asupra oricărei părți, în ordinea decisă de subiect” [67, p.39]. Așadar, dacă linearitatea înseamnă autoritate și constrângere, atunci nonlinearitatea se identifică cu noțiunile de libertate și deschidere. În raport cu cele două poli ale actului de comunicare (la polul emiterii și la cel al receptării), se poate observa că, în contrast cu linearitatea „obiectivă” a informației tipărite, hypertextul oferă utilizatorului o linearitate „subiectivă”, în care intervine un al treilea subiect – programatorul (poate fi chiar autorul), care prin inserarea linkurilor, indică posibile trasee pentru utilizator.

Nonlinearitatea încă nu și-a atins apogeul. Ea este fundamental distinctă de linearitatea textului în formă „hârtie” prin faptul că hypertextul nu se mai citește capcoadă, într-o succesivitate strictă, ci e posibilă trecerea imediată de la un concept la altul, de la o sursă la alta, de la un autor la altul etc., fapt care vizualizează „în mic” construcția și modul de funcționare a rețelei. Datorită lanțului de texte al internetului, ne putem conecta la o multitudine de surse de informație, transformând actul lecturii într-o explorare, o navigare prin informații – prin intermediul legăturilor tehnologizate (= hyperlinkurilor). Aceasta este metafora labirintului: internautul se mișcă ghidat sau haotic din link în link, pierzându-se și

rătăcind(u-se) tot mai mult și mai mult în rețea. În această rătăcire creatoare se reflectă epistema postmodernă, în care se produce o mare **ruptură**. Cu toate acestea, omul postmodern, aflat în centrul acestei rupturi, e obligat să găsească un nou mod de a se fixa, de a se lega prin textul său de textul culturii (lumii). În mod absolut paradoxal, linkul, marcând absența, o transformă în prezență. Problematika nonlinearității scoate pe tapet opinii tranșante, contradictorii și chiar scandaloase, cum ar fi: „linearitatea stupidă și aproape fascistă a linearității textului imprimat” („l'abrutissante et presque fascisante linéarité du texte imprimé”) [55, p. 49]. Unii autori se situează pe poziția că între text și hypertext există o clară relație de **continuitate**, în timp ce alții văd mai degrabă o **discontinuitate**. Viziunea noastră se revendică de la opinia că text fără hypertext există, în timp ce hypertext fără text nu există. Continuitatea deci se manifestă mai cu seamă în faptul că hypertextul operează atât cu semne pe care le-a consacrat cândva tiparul, cât și cu semne noi, iar miza cea mare revine anume semnelor de generație nouă (tehnologică), deoarece prin intermediul acestora este posibilă relaționarea masivă a semnelor textuale. P. Lévy [64] a văzut în trecerea textului tipărit în format electronic în spațiul online o adevărată revoluție. Specialiștii spun chiar mai mult: inventarea și generalizarea mediului numeric înseamnă o **triplă revoluție**: o *revoluție* tehnică în producerea și reproducerea textelor, o *revoluție* a suportului și o *revoluție* a practicilor de lectură, care se bazează pe schimbarea radicală a suportului pentru scris.

Nonlinearitatea a generat, la rândul ei, multe caracteristici ale textualității virtuale, unele dintre ele manifeste, în opinia noastră, doar latent în cazul textualității printate: *dinamismul, creativitatea, binaritatea, alteritatea, globalitatea, libertatea și democratizarea relațiilor, citaționalitatea, fragmentarismul, discontinuitatea, haosul și ordinea, descentralizarea, nonierarhicitatea, fluiditatea sau lichiditatea, mozaicitatea, reticularitatea, variativitatea, vizibilitatea, interactivitatea, dialogismul și polifonia, deschiderea, egalitatea, infinitatea, eterogenitatea, multimedialitatea (hypermedia), modificarea relației autor–cititor, anonimitatea, depersonalizarea, identitatea duplicitară sau multiplicitară, ludicitatea sau jocul semnificanților, carnavalescul, manipulabilitatea, integrabilitatea, creolizarea, granularitatea, nodularitatea, convergența, evaluabilitatea, ubicuitatea* [30, p. 113-122]. Unele dintre acestea sunt proprii și textului imprimat, dar www-ul le-a amplificat, iar odată tehnologizat cuvântul nu mai poate fi detehnologizat [45, p. 80]. Doar simpla enumerare a acestor trăsături poate ilustra vastitatea fenomenului studiat. Procedul poate fi regăsit în majoritatea studiilor, în care se discută de la 3 (*multimedialitate, dinamism și interactivitate*) până la 14 trăsături ale hypertextului (*conectivitate, digitalitate, multisevențialitate, structură în rețea, multimedialitate, gradualitate, uzabilitate și reuzabilitate, accesibilitate, dinamism, transformabilitate, deschidere*) [71]. R. Ridi sintetizează și admite că hypertextul (documentul digital) ar fi și mai bogat, recunoscând acestuia următoarele trăsături: *flexibilitate, imaterialitate, masivitate, replicabilitate, instabilitate, lipsă de autoritate, simulabilitate, substituibilitate, intangibilitate, volatilitate, maleabilitate, consultabilitate* [70, p. 26]. Specialiștii în tehnologia informației, analizând sistemele suport pentru decizii, discută și despre: *volum, viteză, varietate, valoare, complexitate, veracitate* [17].

La acestea se mai pot adăuga: *simultaneitatea, instantaneitatea, iterativitatea, repetitivitatea, ciclicitatea, serendipitatea, transportabilitatea, programabilitatea, tehn(olog)icitatea, artificialitatea, translabilitatea, inserabilitatea, replicabilitatea, transmisibilitatea, indexabilitatea, copiabilitatea, conectivitatea, rapiditatea, tactilitatea, tastabilitatea, marcabilitatea, radierea, restabilirea, reproductibilitatea, inspectabilitatea* [6, p.132], *versatilitatea, hypermediatețea și imediatețea* [55, p. 129] etc., fiecare dintre acestea meritând aparte cercetări aprofundate.

În tabelul sinoptic de mai jos prezentăm o clasificare convențională a majorității caracteristicilor identificate, în funcție de cea dominantă: *Conținutul și suportul/mediul hypertextului, Relația Emițător – Hypertext – Utilizator, Identitatea utilizatorului, Structura și semantica, Arhitectura, Forma, Spațiul, Volumul, Cantitatea, Timpul/Durata, Mișcarea/ Viteza, Percepția, Evaluarea* (Tabelul 1).

Examinat din perspectiva semnificației *hyper-* [89], hypertextul e un concept hibrid, emergent și presupune actul de coparticipare a utilizatorului prin *hyperlectură* și *hyperscriitură* [44], solicitând o *hyperatenție*. În procesul de elaborare, navigare și interpretare, este generat *hypersensul*, care, prin accesare continuă, se multiplică și se ramifică într-o *hyperstructură* [53], fiind el însuși o *hypermetaforă* [54]. T. Nelson își permite să califice schimbarea de paradigmă, pe de o parte, drept *superlativ al textului*, iar pe de altă parte (odată cu moartea electronică a autorului), ca *moarte a textului*.

Așadar, toată istoria de cca jumătate de mileniu a textului tipărit se plasează azi, datorită dihotomiei linearitate / nonlinearitate, în opoziție cu hypertextul (care are doar două decenii și jumătate). Ideea pe care o promovăm este că hypertextul reprezintă o clară relație de continuitate, dar, mai cu seamă, discontinuitate față de textul printat (a cărui linearitate tiparul lui Gutenberg a pus-o în evidență vreme de cinci secole). Hypertextul, care se naște continuu în tiparnițe moderne, de generație internautică, „reprezintă, în multe dintre aspectele sale, *opusul* textualității” [55, p. 133].

Nu ne-am propus să elaborăm o nouă definiție a hypertextului, domeniul debordând de sutele existente, ci am lăsat cititorul să-și aleagă sau să-și elaboreze una, în funcție de multitudinea de trăsături pe care conceptul respectiv deja le are. Pentru o mai bună înțelegere a lui, acestea au fost prezentate în cheie de articole de dicționar. O definiție atotcuprinzătoare a hypertextului, așadar, ar fi suma tuturor acestor caracteristici, dar ar fi una prea aglomerată. Am operat cu unele dintre ele în cadrul lucrării, fără a ne limita la una concretă. O formula simplificată a fost dată chiar de teoreticianul recunoscut în domeniul literaturii hypertextuale și hypermedia George Landow: „**hypertextul este textul rețelei**” („Hypertext is networked text” [42]). Parfrazând, vom afirma că **hypertextul este intertextul rețelei** (webului), considerând că, pentru a înțelege hypertextul, e necesară o *hyperdefiniție* [71]. Analizele întreprinse pe corpusurile identificate ilustrează cu prisosință ipoteza *hypertextualității ca materializare tehnologică a intertextualității*.

Tabelul 1. Clasificarea trăsăturilor hipertextului în funcție de caracteristica dominantă

Conținutul și suportul/mediul hipertextului	virtualitate	digitalitate	imaterialitate	binaritate	artificialitate	inconsistență	fragilitate
Relația autor - hipertext - utilizator	hyperacceptabilitate	egalitate, accesibilitate	interactivitate, conectivitate, relaționalitate	hyperdialogism, hyperintertextualitate	Libertate, democratizarea relațiilor	modificarea relației „autor-utilizator”, hyperintenționalitate	alteritate
Identitatea utilizatorului	anonimicitate	depersonalizare	identitate duplicitară sau multiplicitară	ludicitate (joc al semnificațiilor)	carnavalesc	spectaculozitate	insecuritate
Structura și semantica	nonlinearitate sau plurilinearitate	(hyper)tabularitate	reticularitate	complexitate	tehn(olog)icitate programabilitate	(in)coeziune (in)coerență	multilingvism
Arhitectura	discontinuitate	nodularitate	modularitate	nonierarhicitate	descentralizare	serendipitate	haos și ordine
Forma	eterogenitate sau neomogenitate, varietate, hibriditate, convergența	fragmentarism, granularitate, secvențialitate, creolizare, iconicitate	intangibilitate, volatilitate	integrabilitate substituibilitate	instabilitate (compozițională), <u>versatilitate</u>	dispersiune structurală, simulabilitate	ubicuitate sau omniprezență (a hipertextelor și a hyperlinkurilor) pe web
Spațiul, volumul, cantitatea	hyperinformativitate, masivitate	multi-dimensiionalitate, spațialitate	globalitate	hypersituaționalitate	replicabilitate	transportabilitate, transmisibilitate	indexabilitate
Timpul/ durata	instantaneitate, imediatețe și hypermediatețe	ciclicitate, circularitate	infinite	iterativitate	simultaneitate	intermitență	independență temporală
Mișcarea/ viteză	productivitate, transformabilitate	dinamism, maleabilitate, navigabilitate	rapiditate, viteză	fluiditate, lichiditate, flexibilitate	transportabilitate	variativitate, hypercreativitate	manipulabilitate
Percepția	vizibilitate, auditivitate	multimedialitate, multidimensiionalitate (3D...)	tactilitate	tastabilitate	marcabilitate	inserabilitate	suprimabilitate, lichidare (radiere), reconstituibilitate
Evaluarea	citaționalitate, copiability, nonautoritate (banalitate)	frecvență (repetitivitate), uzabilitate și reuzabilitate	luminozitate, profunzime	deschidere, transparență	inspectabilitate, trasabilitate, consultabilitate	inspectabilitate, trasabilitate, consultabilitate	(veracitate)

Metaforele sunt prezente peste tot în rețeaua electronică. Prezența și asociațiile pe care le declanșează îi facilitează utilizatorului navigarea în spațiul informațional, fie că acestea sunt semne textuale, simboluri sau imagini: *tastatură, mouse, motor (de căutare), iconiță, sageată, coadă de maimuță, zâmbet, fereastră, parolă, gunoi (spam), gesturi ale mâinilor, mișcări ale corpului, indicii spațiale*, având funcții pragmatice (deictice) distincte.

În cap. 2.4 sunt analizate unitățile hypertextului. În rol de unități fundamentale ale hypertextului se produc *hypertextemul, (hyper)linkul și textonul*. **Hypertextemul** (termen pe care îl lansăm în prezenta lucrare) este unitatea minimală a hypertextului sau unitatea (inter)textemică online, care, prin citare, poate să devină discurs repetat online (sau e-discurs repetat). Hypertextemele pot avea orice dimensiune (volum), orice expresie grafică, vizuală, auditivă etc., funcționale în mediul online. Unitățile hypertextemice cu o lungime mică și medie sunt și cele mai memorabile și mai reproductibile (și, de regulă, citate), înregistrând în arhivele webului tendința de gramaticalizare și depozitându-se, astfel, în memoria digitală și totodată în memoria colectivă a comunității online și offline. La fel ca și în cazul textemelor, modificările care se produc în cadrul fiecărui hypertextem sunt analizabile în conformitate cu cele 4 figuri din retorica quintiliană (*adiectio, detractio, immutatio și transmutatio*), care au constituit obiect de studiu al școlii ieșene a discursului repetat.

O altă unitate informațională este **(hyper)linkul** – semn omniprezent în spațiul virtual, care, fiind cel mai productiv (generabil), cel mai vizibil, cel mai accesat și cel mai accesibil element al hypertextului, tricotează țesătura webului. Hyperlinkul este, așadar, elementul dinamic al hypertextului și reprezintă o referință sau o modalitate tehnologică de marcare și de navigare în interiorul sau în exteriorul hypertextului. Datorită (hyper)linkului, lectura hypertextului a devenit extrem de comodă și de rapidă.

Hyperlinkul înseamnă, metaforic, deopotrivă: *legătură, relație, limbă, sens, gură, vorbă, apertură, rost* etc. O altă asociere este *caleidoscopul*, bazat pe amestecul de culori, lumini și oglinzi, care dintr-o mulțime finită de elemente primare generează o infinitate de panouri mozaicale inedite. Imaginile caleidoscopice sunt un fel de țesătură, iar asocierile nu se opresc aici: *pod, curcubeu, salt, arc, săritură, jgheab, mușcătură, ușă, poartă, gaură, adresă, locație, fir (al țesăturii), deschidere către o închidere, coada șopârlei* etc. – locul pe unde se poate intra direct în (alt) text etc. Se deschide, astfel, o fascinantă imagine a dialogismului în concepția lui M. Bahtin [72, p. 297-325], când fiecare cuvânt „vorbește”, potențial, cu orice cuvânt al limbii/limbilor (U. Eco).

Ca atare, scest semn de generație nouă a apărut din necesitatea ca utilizatorul să ajungă mai rapid la o informație (document, text). Rapiditatea și comoditatea în accesarea textelor online sunt cele mai de preț avantaje ale legăturilor tehnologice. Hyperlinkul reprezintă, așadar, „elementul fundamental al structurii hypertextului și, de fapt, reprezintă **o conotație materializată**, concretizată, menită să reflecte legăturile (relațiile) semantice și asociative exprimate implicit în text” [77, p. 27]. Legăturile hypertextuale se caracterizează prin existența unei relații funcționale între două texte sau imagini grafice, clasificându-se în **unidirecționale** (când programul nu prevede cale de întoarcere) sau **bidirecționale** (când

există posibilitate de întoarcere). Astfel, într-un hyperlink se disting: *sursa linkului* – parte a textului, imagine textuală sau grafică afișată pe ecran, prin acționarea căruia pe același ecran este „chemat” un nou text sau o nouă imagine; și *obiectul linkului* – noul text afișat (sau imaginea), care se deschide ca urmare a activării acestuia.

Mijloacele textuale de realizare a linkurilor hypertextuale sunt nelimitate în sensul că hyperlink poate fi sau deveni orice element al hypertextului, inclusiv imaginea. De obicei, în calitate de legătură între două unități informaționale se produc cuvintele-cheie (părțile de vorbire principale: substantive, verbe, adverbe, adjective), îmbinările de cuvinte etc., dar nu sunt o raritate nici părțile de vorbire auxiliare, mai ales în hypertextele literare, ale blogtextelor etc.. Cuvintele utilizate frecvent în calitate de conector cu textul-sursă sunt deicticele de tipul: *aici*, *click*, *click/apasă/vezi aici*, *(citește) mai departe* (în engleză: *here*, *enter*, *more* etc.), care, fiind activate, expediază momentan utilizatorul în alt document.

Linkul se remarcă printr-o mare diversitate de funcții (sintactice, pragmatice, paralingvistice, tehnologice etc.). Prezentăm în continuare o clasificare deschisă a funcțiilor linkurilor: funcție de navigare prin hypertext; funcție textuală; funcție de legătură/relaționare între blocuri textuale; funcție de segmentare; funcție de căutare; funcție de marcare; funcție de identificare; funcție de extindere a textonului; funcție de generare a sensului nou; funcție de blocare; funcție de bruijaj, spam; funcție de marketing; funcție de manipulare; funcție de ghidare, dar și de dezorientare a utilizatorului; funcție de diversificare a căilor de lectură; funcție de îmbogățire a conținutului; funcție deictică; funcție expresivă etc. Tipologizarea în cauză merită studii și aplicații mai detaliate și este în general un subiect foarte discutabil [67]. Nu putem însă să nu remarcăm faptul că din clasificările de mai sus lipsesc linkurile „moarte” sau inactive, care sunt importante, cel puțin, pentru aspectul lor pragmatic – deși au fost generate ca semne, nu au finalitate funcțională, deoarece utilizatorul nu le poate accesa. În cercetare propunem următoarea clasificare a linkurilor, care rămâne, de asemenea, deschisă: după structură; după semantică; după funcție; după gradul de (in)coeziune și (in)coerență al hypertextului; după relații pe axa sintagmatică și paradigmatică; după raporturi cu alte linkuri (coordonare/subordonare, inerență); după topică în enunț/discurs, în texton, în hypertext; după design (grad de vizibilitate, grad de luminozitate etc.); după marcaj (link marcat vizual, cu culoare, nemarcat, subliniat etc.); link activ (funcțional)/mort (cu sursă indisponibilă); link intratextual/extratextual; după locul în spațiul hypertextului – funcție de *peritext* în webografie, cuprins, note etc.), de ex.: linkul-adresă al articolului „În toate sensurile, prin toate simțurile. Lecturi ale hipermediei” de Adrian Mihalache: http://crifst.ro/noema/doc/2004_05.pdf [21].

Asemănarea linkului cu un concept mai vechi al limbajului natural – *rostul* (descriș de C. Noica [24]) – scoate în evidență o legătură clară între sensurile celui din urmă și posibilitatea ca termenul modern să achiziționeze sensuri noi, înrudite cu ale lexemului arhaizant *rost*: „gură” (comunicare), „deschizătură” (mijloc de interacțiune), „ordine” (structurare a sistemului, simbioză, sinergism). Lecturile noiciene ne-au permis generarea unei metafore: „linkul ca rost”, interpretabil ca semn al productivității.

Cea de-a treia unitate informațională – *textonul* – reprezintă un text trunchiat/fragment al unui hypertext (de regulă, începutul), constând dintr-un titlu, enunț încheiat sau neîncheiat, link peritextual final care face legătura cu *hipotextul*. Textonul constituie o structură semiotică a spațiului internautic, a cărei concepție grafică constă dintr-un fragment de text de volum limitat, însoțit eventual de peritext (tabele, desene, scheme, linkuri etc.).

Capitolul 3. **HYPertextUL și HYPertextELE** descrie cele mai frecvente tipuri de hypertexte utilizate în rețea: *citatul hypertextual*, *referința hypertextuală*, *plagiatul hypertextual*. Acestea, dar și aluzia, locul comun, clișeul, parodia etc., ca forme ale intertextului, sunt noțiuni care s-au (re)întâlnit și în hypertextul Internetului. Toate trei pot fi considerate genuri și specii hypertextuale de mărime mică și medie (mini- și midihypertexte). Odată cu extinderea posibilităților tehnologice de inserare, copiere și reluare a formatelor textuale și nontextuale, citatul și plagiatul hypertextual pot avea dimensiuni extrem de mari – poate fi copiat (piratat) în întregime un blog, un website sau un limbaj de programare, sau chiar o întreagă bibliotecă online.

După cum se știe, *peritextul* poate fi al editorului sau al autorului. De exemplu: *numele autorului (pseudonimul)*, *formatul*, *seria*, *colecția*, *coperta*, *pagina de titlu*, *fontul*, *titlul*, *subtitlul*, *intertitlurile*, *adnotarea*, *afilierea (instituția)*, *genul și/sau specia*, *dedicația*, *cuprinsul*, *mottoul*, *epigraful*, *epilogul*, *prologul*, *prefața*, *postfața*, *referințele bibliografice*, *citatele*, *notele*, *indicele de nume*, *indicele de termeni*, *glosarele*, *anexele* etc. Mediul online a preluat și a extins unele elemente ale peritextului, lansând noțiuni specifice: (engl.) *user*, *ID*, *nickname*, *title*, *meniu*, *tag*, *hyperlink*, *webografie*, *iconuri (pictograme)* etc. În paratext intră chiar garnitura (corpul) de literă, textul de pe cotor, copertarea (broșat sau cartonat), prețul (cărții), formatul paginii etc., la care se adaugă noțiuni ale webometriei și altmetriei: *numărul de like-uri*, *numărul de distribuiri*, *numărul de comentarii*, *numărul de accesări*, *numărul de descărcări*, *factorul de impact*, *topul sau ratingul website-urilor*, *hypertextelor*, *autorilor* etc. Tehnologia informatică a evoluat atât de mult, încât oferă pachete tehnologice cu întreaga gamă de elemente peritextuale pentru orice gen de text online sau hypertext (care alcătuiesc designul acestora) și care trebuie doar „umplute” cu conținut. Astfel, rolul hypertextului în rețeaua globală și locul peritextului și al linkului ca referință online sunt extrem de importante în economia societății informaționale și a cunoașterii.

Un alt aspect al e-paratextului se referă la utilizarea, în spațiul online, pe lângă numele de societate, oficializat instituțional, a unui nou tip de nume – *nickname-ul*, al cărui rost e să definească și marcheze identități duplicitate sau multiplicitate. În numele virtual se reflectă trăsăturile cele mai importante ale hypertextului. Disciplina lingvistică care îl studiază se numește *onomastică virtuală*. Tipologia numelui virtual se caracterizează printr-o creativitate deosebită. Constatăm că cea mai vizibilă caracteristică a sa în spațiul virtual este marcarea ca hyperlink, accesarea căreia trimite direct la referentul virtual (pagina acestuia pe rețeaua de socializare, pagina de blog etc.).

Cap. 3.3 este dedicat exemplului „clasic” de hypertext, fenomenului social *Wikipedia* [63]. Atât enciclopedia liberă și universală Wikipedia, cât și dicționarele online sunt produse hypertextuale, generate și întreținute, de regulă, de voluntari în baza informației

editate pe hârtie, dar completate în permanență cu content nou, netipărit. Nonlinearitatea vizualizată la nivelul hyperlinkurilor fac posibilă navigarea „din link în link” (în spațiul intratextual sau extratextual). Dinamismul hipertextului lexicografic este dat de modificabilitatea, rapiditatea, interactivitatea, accesibilitatea textului în format electronic. Numeroase funcțiuni și opțiuni ăutare oferă utilizatorului extinderi hypermedia (care permit corectări, copieri, inserări de emoticoane, video, audio, ilustrări, traduceri, comentarii, versiuni etc.). Dicționarele tradiționale nu pot include toată informația ce trebuie să o ofere și nici nu pot s-o ofere într-o formă cât mai accesibilă. Locul acestora le iau tot mai intens dicționarele electronice (de tip *DEX* online – pe care le putem numi *hyperdicționare*), care le pot face pe ambele. Avantajul acestor produse constă în realizarea rapidă a legăturilor cu alte texte prin intermediul hyperlinkurilor. Textul dinamic al unor astfel de produse de voluntariat (proiecte, website-uri, platforme, biblioteci etc.) constituie o nouă direcție de cercetare în lexicologia și lexicografia modernă. În economia digitală, editarea cunoștințelor enciclopedice nu mai este privilegiul exclusiv al cercetătorilor. Dezvoltarea proiectului global Wikipedia este un deziderat, iar scopul nobil al acestui hyperproiect este să ofere fiecărui om de pe planetă o enciclopedie gratuită [50]. În capitolul 3.3.2 a fost întreprins un studiu care testează pe cazul Wikipediei trăsăturile hipertextului analizate în cap. 2.3.3 (Tabelul 2). Un paragraf aparte este dedicat Wikipediei în limba română.

Tabelul 2. Caracteristici Enciclopedie tipărită vs Wikipedia

Enciclopedie tipărită	Wikipedia
Carte	Website
Textul enciclopediei tipărite este static, „bătut în cuie”, rigid, definitiv	Textul Wikipediei este „lichid” (dinamic, modificabil).
Expunere lineară	Construcție nonlineară sau multilineară
Pagini tipărite	Pagini web cu linkuri interne și externe
Text finit (cu început și sfârșit)	Text infinit, deschis (fără început și fără sfârșit)
Un autor/câțiva autori	Mulți autori (necunoscuți între ei)
Structură ierarhică, centralizată	Structură democratică, liberă, descentralizată
Autorul deține controlul	Lectură interactivă

Clasamentul multianual al celor mai vizualizate pagini de pe Wikipedia (2007-2017) demonstrează interesul omenirii pentru anumite subiecte și cuvinte în anumite perioade. Termenul *hypertext* (cu derivatele sale) face parte din cele 5000 de cuvinte cele mai căutate în lume. Lista celor mai accesate pagini ale enciclopediei libere constituie unul dintre cei mai buni indicatori „a ceea ce este lumea colectivă”. Minicorpusul alcătuit din 27 de articole dedicate subiectului „Hypertext” în 27 de limbi a fost analizat în cap. 3.3.2. Analiza statistică panoramică a 67 (numărul total), precum și analiza statistică selectivă a 27 de articole de pe Wikipedia.org (cu un volum total de 40 000 de cuvinte, cca 7,0 c.a.) a arătat că articolele scrise în limba engleză, franceză, portugheză au un conținut textual acceptabil. Cele mai frecvente cuvinte-cheie cu linkuri în corpusul analizat sunt *hypertext*, *web*, *sistem*, *document*, *link*, *Memex*, *Internet*, *Ted Nelson*, *Vannevar Bush*, *Tim Berners-Lee*, *utilizator*, *text*, *informație* etc. Numărul de cuvinte, în sine, nu indică calitatea descrierilor

lexicografice. Cu toate acestea, cu cât este mai bogat un articol, cu atât, de regulă, este mai bine documentat. Numărul mare de hyperlinkuri interne (intratextuale) și externe (extratextuale) se ia în calcul în clasamentele webometrice, efectuate cu regularitate sau în timp real. Datorită frecvenței acestor referințe luminiscente, se poate calcula gradul de luminozitate (numit și grad de profunzime) al hipertextelor.

Cap. 3.4 examinează textul *Bibliei* – ca cel mai vechi și cel mai influent model de hipertext de hârtie, cu mare acoperire la nivel de utilizare publică, care de cca două decenii „a migrat” spre hipertextul electronic. Celebrul text al *Cărții Cărilor* este hipertextual prin definiție (adică e dotat cu legături interne de la un verset la altul, de la o carte la alta, scris și rescris de mai mulți autori, având interpretări numeroase de-a lungul istoriei) și trezește în continuare același interes constant. Toți comentatorii textului sacru recunosc că structura hipertextuală este cheia prin care poate fi citită Biblia. Astăzi, datorită formatului hipertextual, analiza textului Bibliei poate da rezultate cu o exactitate incomparabil mai mare decât în cazul numărărilor efectuate manual. Pentru studiul nostru, a fost identificat un corpus de hipertexte conceput pentru analize hipertextometrice: Biblia online [4] de pe site-ul Bibliotecii Digitale IntraText (www.intratext.com) (produs al al companiei italiene Eulogos [40], care găzduiește, în special, texte de factură teologică în peste 40 de limbi, inclusiv în limba română). Textul Bibliei analizate este autorizat pentru publicare de către Biserica Ortodoxă Română.

Această bibliotecă digitală, cu o interfață prietenoasă, e construită în cheia „hypertextului lexical”, adică fiecare lexem este „linkuit”. De exemplu:

CAPITOLUL 6

9. Deci voi așa să vă rugați: Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfîntească-se numele Tău;

10. Vie împărăția Ta; facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ.

11. Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi;

12. Și ne iartă nouă greșelele noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri;

13. Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău. Că a Ta este împărăția și puterea și slava în veci. Amin!

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/PVS.HTM#6Z>

Website-ul reprezintă o voluminoasă bază de date, ce oferă informații de diferită natură (în primul rând, frecvența: numărul de litere, numărul de cuvinte, numărul de enunțuri, numărul de ocurențe ale tuturor cuvintelor dintr-un text, ale fiecărui cuvânt din textul respectiv, lungimea medie a ocurențelor, lungimea medie a cuvintelor etc. – operații a căror calculare manuală ar solicita forțe și timp incomensurabil mai mari).

Prin accesarea oricărui cuvânt linkuit se afișează instantaneu toate ocurențele în care acesta apare, fapt care facilitează enorm analizele lingvistice. Unul dintre cuvintele-cheie ale Bibliei online este lexemul *Cuvânt*, definitoriu pentru studiul textului și al umanoarelor („La început era Cuvântul”, cu o ocurență bogată – utilizat în peste 850 de minicontexte-tokeni):

1	<u>Facerea 15:1</u>		1. După acestea, fost-a	<u>cuvântul</u>	Domnului către Avram, noaptea,
2	<u>Facerea 15:4</u>		4. Și îndată s-a făcut	<u>cuvântul</u>	Domnului către el și a zis: "
3	<u>Facerea 26:5</u>		Avraam, tatăl tău, a ascultat	<u>cuvântul</u>	Meu și a păzit poruncile
4	<u>Facerea 41:39</u>		dar tu peste casa mea. De	<u>cuvântul</u>	tău se va povățui tot poporul
5	<u>Facerea 44:2</u>		și a făcut acela după	<u>cuvântul</u>	lui Iosif, cum poruncise

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/4B.HTM>

692	<u>Ioan 1:1</u>		1. La început era	<u>Cuvântul</u>	și Cuvântul era la Dumnezeu
693	<u>Ioan 1:1</u>		început era Cuvântul și	<u>Cuvântul</u>	era la Dumnezeu și Dumnezeu
694	<u>Ioan 1:1</u>		Dumnezeu și Dumnezeu era	<u>Cuvântul</u>	.
695	<u>Ioan 1:9</u>			9. <u>Cuvântul</u>	era Lumina cea adevărată
696	<u>Ioan 1:14</u>			14. <u>Și Cuvântul</u>	S-a făcut trup și S-a sălășluit
697	<u>Ioan 4:37</u>		în aceasta se adevărește	<u>cuvântul</u>	: Că unul este semănătorul
698	<u>Ioan 4:39</u>		au crezut în El, pentru	<u>cuvântul</u>	femeii care mărturisea:

http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/4B_2.HTM

845	<u>Apocal 1:9</u>		se cheamă Patmos, pentru	<u>cuvântul</u>	lui Dumnezeu și pentru
846	<u>Apocal 3:8</u>		putere mică, tu ai păzit	<u>cuvântul</u>	Meu și nu ai tăgăduit numele
847	<u>Apocal 3:10</u>		10. Pentru că ai păzit	<u>cuvântul</u>	răbdării Mele, și Eu te
848	<u>Apocal 6:9</u>		celor înjunghiați pentru	<u>cuvântul</u>	lui Dumnezeu și pentru
849	<u>Apocal 12:11</u>		sângele Mielului și prin	<u>cuvântul</u>	mărturiei lor și nu și-au
850	<u>Apocal 19:13</u>		și numele Lui se cheamă:	<u>Cuvântul</u>	lui Dumnezeu. ~
851	<u>Apocal 20:4</u>		mărturia lui Iisus și pentru	<u>cuvântul</u>	lui Dumnezeu, care nu s-au

http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/4B_2.HTM

Webul poate fi considerat un corpus de uzaje lingvistice [68] și, totodată, un megacorpor de hypertexte. În acest hypercorpus, orice website este un minicorpor, inclusiv Biblia online. Pentru a verifica mai multe ipoteze privind frecvența unor unități hypertextemice, am selectat de pe același site al Bibliotecii Digitale IntraText un minicorpor de texte cu subiecte religioase în format hypertextual (20 de surse în limba română, cu un volum total de 100 000 de tokeni), care ne-a permis, în cap. 3.4.2, o analiză comparată și o scurtă analiză multilingvă. Investigațiile întreprinse pe corpusul respectiv au demonstrat că frecvența cea mai înaltă revine elementelor gramaticale *și, de, în, pe, la, cu, din, pentru, către, întru* etc. Lexemele *Dumnezeu, Hristos (Isus, Cristos), biserică, adevăr, credință* și *viață* apar cu regularitate (cel puțin unul sau mai multe) în 18 din cele 20 de texte în topul primelor 40-50 dintre cele mai frecvente cuvinte. Acestea au un rang foarte înalt în comparație cu alte cuvinte, datorat, nu în ultimul rând, faptului că multe dintre ele constituie cuvinte-cheie, care figurează și în titlul publicației. Astfel, se confirmă rolul deosebit al *peritextului* (al titlului, în cazul de față) pentru motoarele de căutare pe internet. Cel mai frecvent enunț în textul Bibliei este: A zis Domnul (Dumnezeu) către... (peste 2000 de utilizări), relevând astfel importanța *verbelor dicendi* în textul canonic.

Prin această abordare hypertextometrică am descoperit regularități, verificând două legi – Legea Gauss și Legea Zipf privind frecvența și repetitivitatea cuvintelor gramaticale, a cuvintelor-titlu, a cuvintelor-cheie, a îmbinărilor și expresiilor în textele religioase. În urma analizei, am ajuns la concluzia că frecvența anumitor cuvinte-cheie arată importanța lor în textul/contextul dat, precum și posibilitatea ca acestea, prin legături intra- și intertextuale, prin repetitivitate continuă, în același sau în alte texte, să manifeste calitatea de „discurs repetat”. Datorită repetitivității frecvente se pot transforma în metafore și simboluri, din care se alimentează literatura, discursul oral, discursul publicistic etc.

Un alt studiu realizat re-„înțoarce” Wikipedia cu fața spre tipar: *Wikipedia și PrintWikipedia* [51], arătând grandioarea proiectului și imposibilitatea de a tipări volume atât de impresionante de texte și de a le relaționa pe hârtie, spre deosebire de web, care poate face acest lucru.

Cap. 4. „**DUBLA VOCAȚIE**” A **HYPertextULUI** pune în evidență faptul că hyperlinkul (cel mai important semn al textului electronic) se caracterizează obligatoriu prin două dimensiuni: *textuală* (mod de gândire cu ajutorul limbajului) și *tehnologică* (sistem de organizare a datelor). Această „dublă vocație” (la care se referă J. Clément [58], inspirat de T. Nelson [43]) e trăsătura lor de bază, care se reflectă în avantajele și dezavantajele scrierii și lecturii online. Astfel, hypertextul, ca orice altă invenție cu impact uriaș în dezvoltarea umanității, se caracterizează atât prin numeroase beneficii și oportunități demonstrate cu prisosință de tehnologiile infocomunicaționale, cât și prin deficiențe și probleme de diferită natură. Acestea nu reprezintă decât cele două fețe ale aceleiași monede: plasate în același context, contradicțiile generează, dialectic, evoluția. Majoritatea textelor tipărite pe hârtie au fost și sunt construite linear, adică pentru a fi citite în consecutivitate, de la un capăt la altul. Însă multe dintre textele artistice au fost concepute pentru a fi citite sau parcurse anume nelinear: în spațiul online, acest principiu al nonlinearității – altădată sporadic și marginal – devine unul de bază. „Grădina cu poteci ce se bifurcă” (Borges) [5, p. 222-227], cu care poate fi asociat hypertextul, nu obligă utilizatorul să meargă pe toate potecile (= linkurile), ci îi lasă libertatea să și le aleagă.

Avantajele navigării hypertextuale în spațiul internautic se referă la socializarea intensă, stabilirea și restabilirea legăturilor personale, promovarea personală, recunoașterea socială, creșterea popularității, generarea în proporții fenomenale a textului online. Hypertextul extinde memoria umană, este colaborativ, interactiv, multidimensional, sporește gândirea asociativă și creativitatea, facilitează navigarea în oceanul de informații, economisește spațiul (și hârtia!), este dinamic, este citabil de la un capăt la celălalt, în ciuda hypervolumului, este vizibil și evaluabil, este simplu și accesibil. Dezavantajele nu sunt nici ele puține: dependența de tehnologii, vânzarea datelor identitare (personale), furtul identităților, publicitatea agasantă, efemeritatea informației, manipularea și hărțuirea utilizatorilor, escrocherismul online, degradarea personală, sentimentul de putere, dar și starea de nesiguranță, de frustrare, narcisism, timiditate, schizofrenie, sociopatie, superficialitate, obsesii sexuale, dependența de recunoașterea celorlalți, pierderea abilității de comunicare offline, ruperea de realitate, dezechilibrul psihic, refugiul în iluzii, infracționalitatea cibernetică, riscurile expunerii publice etc. Multe dintre acestea sunt dezavantaje condiționate de tehnologiile înseși. Cel puțin, două dintre acestea privesc nemijlocit hypertextul: (1) *suprasarcina cognitivă* (atacul cu informație textual-ionică) și (2) *dezorientarea în spațiul online* (rătăcirea într-un labirint informațional din cauza libertății totale de navigare și a deshidrerilor infinite. Pentru ca balanța să încline tot mai mult în favoarea avantajelor, un rol important, în cadrul didacticii moderne, revine studierii modalităților de navigare ecologică și eficientă în spațiul hypertextual.

Dependența tot mai mare față de noul suport al textului a născut și o nouă cultură virtuală, care transformă ireversibil omul. *Homo sapiens*, care este înainte de toate un *homo loquens* (vorbitor!), a putut să ajungă astfel numai fiind *homo linguisticus*. Acest nou *homo significans*, a cărui comunicare e mediată puternic azi de tehnologii, l-a transformat în *homo informaticus* sau *homo tehnologicus*. Informația devine tot mai concentrată, tot mai granulară, încifrată, simbolică, abreviată. Un mod prioritar de a se informa se face prin

accesarea neconținută a hyperlinkurilor: un *homo (hyper)linkus*. **Linkul are un (nou) rost: de generator al sensurilor iradiante ale hipertextului.** Textul este demontat pe bucăți – e o imagine dramatică. Din concept elitist, intertextul de pe web a devenit unul banal.

Din cauza accesului fără limite și a frondei, pe online și-a făcut loc ortografia alternativă, numită și *ortografie vernaculară, cyberlimb@j* [59] sau *neografie, netgrafie, cyberscriere* sau *comunicare orală-scrisă* [54], având o puternică tentă generaționistă: „Limbajul informaticii reprezintă astăzi, nu numai pentru limba română, limbajul tehnic cu cea mai spectaculoasă ascensiune și cu cel mai puternic impact asupra limbii comune” [36]. Putem constata, astfel, că limb@jul Internetului (în latura sa antiortografică, incontrollabilă) e un domeniu foarte mediatizat prin însăși natura lui, apreciat și criticat deopotrivă. Cu toate acestea, în spațiul internautic este suficient loc atât pentru limbajul literar, corect, cât și pentru limbajul colocvial. Dorința de desprindere de norma limbii se manifestă clar în scrisul „neîngrijit”, optică aleasă deliberat de către internauți. Această situație obligă lingviștii să ateste termenii, metaforele și jargonul/argoul generației messenger, nu neapărat să-i deteste. Deși cyberlimbajul e un amestec de corectitudine și incorectitudine, numeroși cercetători consideră că totuși limba română nu se află în pericol [20; 36]).

Semiotica webului discută despre creolizarea textelor online. Textul creolizat este un text mixt, alcătuit din două componente neomogene: verbală/linguală și nonverbală. Webul a îmbogățit comunicarea scrisă prin semne noi: pictograme alcătuite din grafeme textuale, pictograme mnemonice, pictograme-linkuri, pictograme QR-cod, emoticoane de tipul :) etc. De câteva decenii, simbolul @ a căpătat în majoritatea limbilor lumii, inclusiv în română, o semnificație nouă, pe care n-a avut-o anterior: despărțitor al numelui utilizatorului de numele domeniului, de exemplu: ionmunteanu@yahoo.com. Hipertextul este invadat de formații lexicale cu @, sugerând, astfel, atașamentul la cultura și ideologia internetului, cu semnificația de interrelaționare.

Concepția lui Dressler & Beaugrande, conform căreia textualitatea s-ar distinge prin *coeziune, coerență, intenționalitate, acceptabilitate, informativitate, situaționalitate, intertextualitate* [37], poate fi acum revizuită, dacă o raportăm la hipertext. Pe de o parte, aceste standarde sunt augmentate de mediul online, iar pe de alta, sunt negate. Conceptele de *coeziune* și *coerență* (cap. 4.2) (cu specificările *globală* și *locală* [48]) „au avut de suferit” cel mai mult de pe urma acestei revoluții pe care a adus-o hipertextul: memoria umană e un depozit de texte în care coerența și incoerența, coeziunea și incoeziunea alternează (faimosul monolog interior al lui Molly din romanul *Ulise* de J. Joyce e, în acest sens, un exemplu de șuvoi textual, autorul utilizând tehnica fluxului conștiinței, care a fost dintotdeauna nelineară). Atât incoerența, cât și incoeziunea se datorează, în primul rând, linkului, care, tot el, este cel care asigură coerența și coeziunea. Instantaneitatea accederii dintr-un text în altul duce, pe de o parte, la sporirea progresivă a gradului de informare, de textualizare intensă, dar, pe de altă parte, poate duce rapid la pierderea legăturilor dintre texte, la superficialitate, din cauza fragmentării și între-ruperii. În studiile care abordează cele două concepte se întâlnesc mai multe îmbinări terminologice: *coeziune* și *coerență ramificată/rizomatică*; *coeziune* și *coerență hipertextuală* sau *hypercoeziune* și *hypercoerență*, dar am dat preferință perechii *(in)coeziune* și *(in)coerență*, pentru a arăta

coexistența ambelor caracteristici opozitive, dar și pentru caracterul lapidar și sugestiv al cuvintelor compuse. Subînțelegem, în cazul celor două noțiuni, atât sensul de *super-*, cât și sensul negativ de *anti-* sau *ne-* (non) al lui *hyper*).

Ajustând cunoscutele standarde ale textualității la formatul nou al conceptului studiat, definim standardele hypertextualității astfel: **(in)coerența** e un ansamblu de trăsături care, pe de o parte, asigură, iar, pe de alta, distrug (întrerup) *unitatea semantică*, din cauză accesării nelimitate și concomitente a oricăror elemente textuale. Linkurile sunt unități lingvotehnologice, care permit realizarea principiilor coeziunii și coerenței. Dar cu cât mai departe de textul inițial duce accesul neconținut la alte texte, uneori fără posibilitatea de întoarcere, cu atât mai mult slăbește coerența hypertextului. Astfel, coerența este pusă sub semnul întrebării și din cauza lipsei de profunzime. La rândul ei, **(in)coeziunea** (vizibil manifestabilă în paratext) se constituie din ansamblul de trăsături care, pe de o parte, asigură, iar pe de alta, distrug (întrerup) *unitatea sintactică* a textului, marcând legătura, dar și rupând-o prin accesare neconținută. Multifenêtrajul, multitaskingul generează mai multe tipuri de coeziune (cu reveniri intermitente, cu abandon definitiv, cu suspendare temporară etc.). Coeziunea lecturii unui text științific, de ex., este sacrificată adesea din cauza hypertextelor care oferă mai multă plăcere (rețelele sociale, jocurile de calculator, verificarea poștei electronice etc.). **Hyperintenționalitatea**, ca standard al hypertextului, este deosebit de evidentă în ideea materializată a autorului (și/sau a programatorului, inclusiv a hackerilor), care inserează linkurile cu scopul pragmatic de a fi accesate. Fiecare link constituie o intenție în devenire, o trimitere „în așteptare”. **Hyperacceptabilitatea** se manifestă prin faptul că hypertextele de pe web pot avea grade diferite de acceptabilitate, unele fiind nontexte, cu linkuri moarte (se referă la calitatea legăturilor din hypertexte). În legătură cu conceptul de **hyperinformativitate**, putem afirma că webul oferă informație textuală și nontextuală pe bandă largă, în timp real, în toate limbile, tuturor utilizatorilor. Hypertextul rețelei este fragmentat pentru a putea spori cantitatea de informație și a o face mai accesibilă, mai relaționată și mai transportabilă. Webul semantic extinde și mai mult cantitatea de informații și de legături între ele. Cu toate acestea, conflictele dintre coeziune și coerență sporesc predictibilitatea, ceea ce poate duce la scăderea nivelului de informare, mai ales când nu sunt satisfăcute așteptările utilizatorilor când operează căutări.

Fiind un spațiu, un suport tehnic ce permite accesul la informație „în direct”, suprimând distanțele spațiale și temporale, dar, mai ales, transformând modalitatea de percepere a textelor, webul multiplică situațiile de comunicare, creând o **hypersituaționalitate**: realitatea cedează locul virtualității, care e mai dialogică decât realitatea, după cum susțin specialiștii. În virtual, utilizatorul poate avea mai multe *relații de rol*, se poate afla concomitent în mai multe *locuri/texte*, în mai multe *timperi* (*momente* ale desfășurării) ale situațiilor sau actelor de comunicare online. În sfârșit, termenul de **hyperintertextualitate** reflectă în totalitate ipoteza prezentului studiu: construit pe principiul rizomului sau al reticularității (multiplicarea și ramificarea sensurilor), potopul de linkuri atestă un potențial sporit de distrugere a integrității textului. Prezentăm mai jos standardele prin care se produce materializarea tehnologică a intertextualității în categoria hypertextului electronic (Fig. 2):

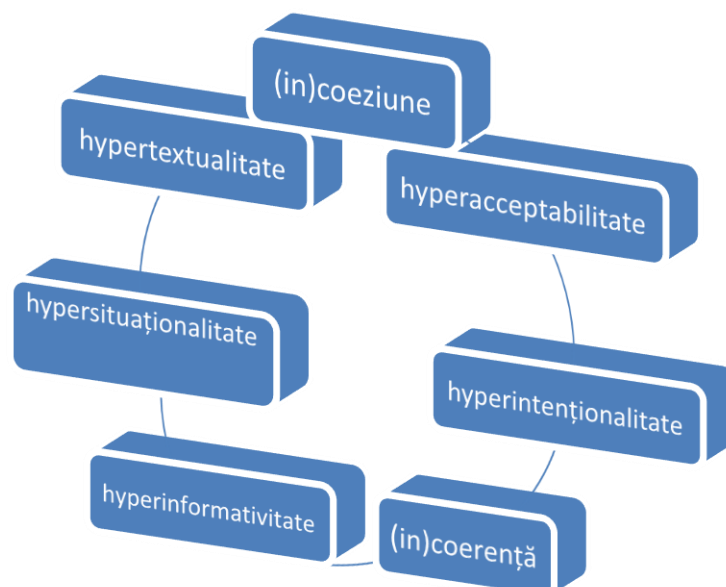

Fig. 2. Ajustarea standardelor textualității (după Beaugrande & Dressler)

În cap. 4.3. *Către o literatură hypertextuală* punctăm reperele unei viitoare direcții de cercetare, ținând cont de faptul că hypertextul s-a născut în mintea unor vizionari cu pregătire în domeniul științelor exacte, dar a fost intens teoretizat mai ales de către umaniști (de George Landow [42], de exemplu, specialist de vârf al conceptului).

De-a lungul timpului, autorii (inter)textualiști au creat multe opere antologice: *Ulise* de James Joyce, *Numele trandafirului* de Umberto Eco, *În căutarea timpului pierdut* de Marcel Proust (categoria modalității cu ecou în virtualitate este analizată în [27, p. 196]), *Compoziția nr. 1* de Marc Saporta, *Șotron* de Julio Cortazar, *Exerciții de stil* de Raymond Queneau, *Dicționarul khazar. Roman-lexicon în 100 000 de cuvinte* de Milorad Pavic etc. Romanele târzii ale lui Italo Calvino sunt considerate modele de hypertext ante-electronic: *Poteca cuiburilor de păianjen* (1947); *Orașele invizibile* (1972); *Castelul destinelor încrucișate* (1973); *Dacă într-o noapte de iarnă un călător* (1979) etc. În literatura rusă, de exemplu, operele semnate de autori ca A. Belii, B. Pasternak, V. Hlebnikov, M. Bulgakov, O. Mandelștam, V. Nabokov, I. Brodski, Anna Ahmatova, Marina Țvetaeva, Tatiana Tolstaia, V. Pelevin etc. beneficiază de numeroase exegeze critice din perspectivă inter- și hypertextuală. Pentru literatura română cazul cel mai ilustrativ de intertextualitate este epopeea *Levantul*, trilogia *Orbitor* și megaromanul *Solenoid* de Mircea Cărtărescu, *O sută de ani de zile la porțile Orientului* de Ioan Groșan, *Femeia în roșu* de Mircea Nedelciu, Adriana Babeți, Mircea Mihăieș; *Bibliografie generală* și *Dicționar onomastic* de Mircea Horia Simionescu etc. Autorii hypertextualiști pun la ora actuală bazele viitoarei literaturi digitale și tot ei o teoretizează intens: Michael Joyce. *Afternoon, a story*, 1990 (considerat exemplul clasic al genului); Mark Bernstein, *Patterns of Hypertext*, 2003; Bill Bly. *We Descend*; Lorenzo Miglioli, *Ra-dio*; William Gibson, *Agrippa*, Jay David Bolter, *Writing Space*, 2001, tot el autor al proiectului *Storyspace*; David Kolb, *Socrates in the Labyrinth*, 1994, etc. Acestea sunt hypertexte narrative originale, adevărate romane hypertextuale, scrise pentru a fi citite doar pe ecranul computerului.

În cyberspațiu se nasc noi forme ale comunicării literare, hyperliteratura sau literatura digitală) [49], în care își găsesc locul linkurile, multiautoratul, anonimatul, interactivitatea cu cititorul (utilizatorul), cybertextul fără început și fără sfârșit. Omul are o gândire nelineară și, respectiv, o percepere multidimensională a realității (creând în mediul online o hyperrealitate). El lasă URME (J. Derrida) peste tot în spațiul webului, prin orice clic pe orice link. Hypertextul, așadar, care nu este doar electronic (ultimul este mai vizibil și mai accesibil, și mai interactiv, mai viu, mai dinamic, mult mai bogat în referințe (= linkuri) decât textul tipărit). Orice comunicare este, în definitiv, hi- sau hypertextuală, repetitivă, doar că cea electronică deschide porțile mult mai larg către repetitivitatea semnelor: linkurile sunt semne tehnologice care sunt generate să seducă utilizatorul. Este atât de vastă, încât mintea omenească rămâne cumva pe dinafară – omul încă nu are posibilitățile calculatorului pe care el însuși l-a gândit și l-a creat. Creierul uman nu este în stare să-l cuprindă, pentru că s-ar referi la toate limbile lumii, inclusiv cele artificiale. Toate adunate laolaltă reflectă imaginea unui nou Turn Babel al limbilor, o Bibliotecă Babel, un supralimbaj al omenirii. „Vizualizarea” relațiilor intertextuale prinde tot mai mult contur în mediul online. Hypercorpusurile pun la dispoziția cercetătorilor masive de date care își așteaptă cercetările interdisciplinare. Hypertextul e un fenomen global, controversat, hipnotizant, provocator. Mecanismul tehnologic al hypertextului a transparentizat și a sporit și mai mult gradul de intertextualizare, întrucât multiplică și face vizibile locurile de intersecție a textelor online. Hypertextualizându-le, le sporește sensurile, depozitând progresiv limbajul online în arhivele Internetului, în memoria sa digitală.

CONCLUZII GENERALE și RECOMANDĂRI

Rezultatele principial noi pentru știință și practică descrise în teză atestă dezvoltarea unei noi direcții științifice precum este *hypertextul electronic ca obiect de studiu al științelor limbajului și comunicării*.

Concluziile generale care se desprind din cercetarea realizată sunt următoarele:

1. Cea mai importantă modificare pe care a adus-o epoca tehnologiilor informatice (în special, Internetul) e la nivelul lecturii, scrisului și al comunicării, ce se produc prioritar prin intermediul textului online. În noul lor format – electronic – acestea suportă transformări și inovări substanțiale. Studiarea lor a devenit o stringență și pentru specialiștii din domeniul umanioarelor, nu doar pentru reprezentanții științelor exacte.

2. Noua disciplină, **(inter)net-lingvistica**, studiază noul format al textului, noile spații de comunicare, noile semne de comunicare (între care și hypertextul cu hyperlinkurile sale), noile genuri și specii online și noile limbaje internautice și slanguri [34].

3. Internetul (webul) este tehnologie plus formă de comunicare. Deci are o vocație dublă. Referitor la această „dublă vocație”, ne însușim și promovăm opinia lui T. Nelson [43], care remarca specificitatea hypertextului ca *sistem de organizare a datelor și mod de gândire* („un système d'organisation des données et un mode de pensée”). Dacă scrisul mai rămâne încă linear, gândirea omului e nelineară, iar tehnologiile o valorifică în spațiul nou, întâi de toate, prin intermediul hypertextului, contribuind la construirea unor hyperrealități.

4. Pentru o mai bună receptare a celor două concepte de bază ale lucrării (intertext și hypertext), am identificat numeroși termeni formați cu rădăcina *-text* (70), pe care i-am structurat într-un cluster. În centrul clusterului am situat termenii teoretizați de Julia Kristeva: *ontotext* și *fenotext*, concepte care le înglobează pe toate celelalte. Toți ceilalți termeni au fi grupați în funcție de caracteristica dominantă: (*co(n)textualitate*, *temporalitate*, *procesualitate*, *dimensionalitate*, *vizualitate*, *spațialitate*, *virtualitate*). Au fost stabilite categoriile de texte din clasa **virtual-textualității** (*webtext*, *wordtext*, *chat-text*, *sms-text*, *copytext*, *wikitext*, *digitext* etc.), care sunt funcționale exclusiv pe ecran. Aceste tipuri de texte sunt dotate cu posibilități tehnologice care extind capacitățile lecturii, scrierii și memoriei umane [32, p. 197-223].

5. Dacă *intertextualitatea* e cea care transformă (distruge, distribuie, destructurează, reconfigurează, recompune) *hipotextele* (textele anterioare, de la care se revendică), atunci *hypertextualitatea* e cea care vizualizează în format online legăturile între texte. Datorită conceptului de intertext, devine mai limpede conceptul de *text*, iar datorită *intertextului*, poate fi înțeleasă mai adecvat noțiunea de *hypertext*. Locul unde intertextualitatea izbutește să se manifeste cel mai pregnant este, la ora actuală, Internetul, în dimensiunea web al acestuia. Iar în locul unde hyperlinkul „se deschide” și face legătura cu alte (hyper)texte se și nasc noile semnificații, la intersecția între *axa paradigmatică (a selecției)* și cea *sintagmatică (a combinației)* și în jocul diferențial al semnificațiilor. Noutatea absolută a webului este anume *hyperlinkul* – și el un semn nou, intra-, inter- și extratextual [33, p. 127-139]. Hypertextul denumeste o hypertehnologie care schimbă lumea și percepțiile ei legate de scriere și lectură, revoluționând practicile textului tipărit prin dotarea lui cu extinderi tehnologice deosebit de performante, dinamice și interactive.

6. Complexitatea termenului *hypertext* e dată nu doar de aflarea sa la intersecția disciplinelor exacte cu cele umaniste, dar și de faptul că hypertextul este, în același timp, **metodă, text, mecanism, formă, mijloc și documentație** [35, p. 63-74]. Pentru filologie, a generat noi discipline care analizează limbajul Internetului: *hypertext-lingvistica* ar fi cea mai nouă dintre ele și care își revendică la ora actuală dreptul la existență.

7. Trăsăturile hypertextului sunt, de fapt, trăsături ale webului, pe care poststructuralismul le-a intuit cu câteva decenii înainte ca acesta să se manifeste plenar: *nonlinearitatea*, numită și (*hyper*)*tabularitate*, *dinamismul*, *creativitatea*, *virtualitatea*, *binaritatea*, *globalitatea*, *citaționalitatea*, *fragmentarismul*, *discontinuitatea*, *descentralizarea*, *nonierarhicitatea*, *fluiditatea (lichiditatea)*, *mozaicitatea*, *variativitatea*, *vizibilitatea*, *interactivitatea*, *dialogismul și polifonia*, *deschiderea*, *egalitatea*, *infinitatea*, *eterogenitatea*, *multimedialitatea*, *anonimicitatea*, *depersonalizarea*, *carnavalescul*, *manipulabilitatea*, *integrabilitatea*, *creolizarea*, *trasabilitatea*, *granularitatea*, *nodularitatea*, *evaluabilitatea*, *ubicuitatea sau omniprezența* etc. [35, p. 63-74].

8. **Hypertextul electronic** poate și trebuie să fie studiat de pe pozițiile lingvisticii textului ca produs al comunicării electronice, care este, în primul rând, de natură textuală. Însă prin transferul mecanic al parametrilor și caracteristicilor textului tradițional asupra hypertextului electronic nu poate fi nicidecum dezvăluită esența acestui fenomen tehnologico-lingvistic atât de complex, din cauza naturii sale, iar mediul în care acesta

funcționează are proprietăți ontologice ce îl diferențiază în mod semnificativ din textul tipărit. De aceea interdisciplinarizarea domeniilor scoate obiectul de cercetare din zona de confort și îl prezintă într-o lumină nouă.

9. În hypertext, potențialul intertextual al textului (explicit sau implicit) se materializează în formă de hyperlinkuri. Din această perspectivă, hypertextul formează un *strat suplimentar al textului*, realizabil datorită tehnologiei informatice și semiotizării complexe a semnelor digitale. Ca urmare, unele calități ale textului sunt amplificate, altele sunt împinse în fundal. Aceste procese au consecințe vizibile pentru textul din mediul digital. În prezentul studiu, am completat particularitățile textului de tipar cu cele ale textului online, care fie că au fost puternic amplificate de tehnologii, fie că au intrat în opoziție cu trăsăturile considerate clasice (linearitate vs nonlinearitate), fie că s-au combinat, generând un tip mixt de organizare linear-nonlineară [30]. Reinterpretate cu aplicare pentru hypertext, standardele clasice beaugrande-dressleriene sunt: *(in)coeziune* și *(in)coerență*, *hyperintenționalitate*, *hyperacceptabilitate*, *hypersituaționalitate*, *hyperintertextualitate* și *hyperinformativitate*.

10. În viziunea pe care o promovăm, trei personalități au marcat puternic evoluția hypertextului (și continuă să o facă): Tim Berners-Lee, autorul conceptului rețelei www (1989-1990), care a înțeles că legăturile dintre informații „vor salva (cu sacrificii) lumea” și spori cunoștințele acesteia; Jimmy Wales, autorul Wikipediei, care este convins că în enciclopedii se depozitează toată cunoașterea umană, iar autori ai cunoștințelor nu sunt doar savanții, ci toți generatorii de conținut online; și Mark Zuckerberg [52], unul din autorii rețelei sociale Facebook, care a optat, prin megaproductul său tehnologic, pentru umanizarea relațiilor în rețea. 5 miliarde de oameni conectați se așteaptă până în anul 2030 să fie conectați la Internet. Transformarea omului-text în om-imagine e profund tulburătoare și seducătoare totodată.

11. Astfel, prin numeroasele exemple din corpurile analizate, a fost demonstrată ipoteza că *hypertextualitatea e materializarea tehnologică a intertextualității*. Altfel spus, „**încarnarea intertextualității în hypertextualitate**” o datorăm infotehnologiilor de ultimă generație, care fac vizibilă și operabilă productivitatea și reproductibilitatea semnelor textuale [31]. **Hypertextul face intertextualitatea comunicabilă, chiar ordinară, la îndemâna oricui**. Noutatea radicală, cu care vine hypertextul față de textul tipărit (neelectronic), o reprezintă sistemul (tehnologizat) de hyperlinkuri multidirecționale și adesea labirintice.

12. Acest mod de operare a semnelor lingvotehnologice schimbă sistemul instituit de tradiția tiparului, transformând gândirea în una fasciculară, rapidă, care este adesea superficială, lipsită de profunzime. Nu doar textele, ci și sensul ciugulit din rețea devine fragmentat. Văzut deopotrivă ca o *întrupare a intertextului*, dar și ca un concept *anti-intertextual*, poate chiar ca o parodie hypermodernă a intertextului, hypertextul constituie un concept pe care filologia nu-l mai poate ignora sub nicio formă.

În baza rezultatelor obținute, formulăm următoarele **RECOMANDĂRI** pentru autoritățile naționale în domeniul cercetării-dezvoltării:

1. Orientarea filologiei moderne spre studiul textului electronic, în special al hypertextului, care constituie un nou domeniu, tehnologizat. Această orientare ar constitui o nouă perspectivă, cu mare impact, în procesul de generare, acces și transparență în managementul hypertextelor, precum și în utilizarea indicatorilor cantitativi în monitorizarea webtextelor.

2. Optimizarea cercetărilor filologice necesare în procesul de dezvoltare a societății informaționale și a cunoașterii, în contextul dezvoltării Moldovei Digitale și, mai larg, al Europei Digitale 2020, dar și a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă până în anul 2030, prin aprobarea de către instituțiile abilitate a demersurilor interdisciplinare.

3. Crearea și dezvoltarea bazelor de date, a depozitelor și a repozitoriilor cu literatură filologică digitalizată, a bibliotecilor online specializate etc., pentru a avea acces în timp real la literatura actuală dedicată problematicilor textului digital.

4. Crearea corpurilor de hypertexte cu texte valoroase din literatura română, din mass-media online, cu conversații în regim chat, cu postări însoțite de comentarii pe rețelele sociale etc.

5. Familiarizarea, printr-un amplu program de alfabetizare digitală, a tuturor membrilor comunității științifice cu procesul de generare a hypertextelor, pentru a le face transparente, cu grad sporit de impact, evaluabile, integrabile în sisteme informatice etc.

6. Lansarea proiectelor de cercetare academică, care vizează generarea de conținut digital (utilizând modalitățile de elaborare a hypertextelor), precum și a proiectelor de cercetare a modului de protecție a sănătății utilizatorilor. Sensibilizarea opiniei publice în vederea generării de conținut digital de calitate pentru întreaga comunitate de utilizatori, inclusiv de către și pentru cercetătorii științifici – operă de multiautorat care lucrează pentru globalizarea și interoperabilitatea datelor.

7. Contribuirea la extinderea, completarea și instituționalizarea progresivă în spațiul autohton a proiectului WIKIPEDIA.org. Tradiționalele practici de editare pe hârtie intră în istorie, fiind înlocuite cu practici tehnologice care se impun la nivel global în economia digitală. Editarea cunoștințelor enciclopedice nu mai este privilegiul exclusiv al cercetătorilor. Dezvoltarea proiectului global Wikipedia este un deziderat urgent. Din aceste motive, recomandăm încurajarea practicilor de voluntariat în rândul studenților, care, prin editarea wikipediilor, vor contribui la scrierea unei opere colective de mare importanță.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE & WEBOGRAFICE

SURSE ÎN ROMÂNĂ

1. ALEXANDRESCU, Ileana. Discursul repetat, cod intertextual al literaturii postmoderne. Aplicație pe „Levantul”, de Mircea Cărtărescu. Iași, Editura ALFA, 2007.
2. ARDELEANU, Sanda-Maria. Repere în dinamica studiilor pe text. De la o gramatică narativă către un model de investigație textuală. București, 1995.
3. BARTHES, Roland. Plăcerea textului. Roland Barthes despre Roland Barthes. Lecția. Trad. din fr. de Sorina Dănăilă, Chișinău: Cartier, 2006; vers. în fr. Le plaisir du texte. Paris: Seuil, 1973.
4. BIBLIA ONLINE, in: INTRATEXT, <http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/>
5. BORGES, J.L. Biblioteca Babel, in: Opere 1, București: Univers, 2002.
6. CARR, Nicholas. Superficialii: Efectele internetului asupra creierului uman. București, 2012.
7. CONDREA, Iraida. Textul ca semn și semnul ca text, in: Limba română, 2006, nr. 1-3, p. 96-100.
8. COȘERIU, Eugen. Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului. Ediție îngrijită de Jörn Albrecht. Versiune rom. și postfață de Eugen Munteanu. Iași: Ed. Universității „Al.I. Cuza”, 2013.
9. COȘERIU, Eugen. Prelegeri și conferințe (1992-1993). Anuar de lingvistică și istorie literară, t. XXXIII, 1992-1993. Seria A. Lingvistică, Iași, 1994.
10. DERRIDA, Jacques. Semiologie și gramatologie, in: (Ex)poziții. Convorbiri cu H. Ronse, J. Kristeva, J.-L. Houdebine, Guy Scarpetta. Cluj-Napoca: Idea Design & Print, 2001.
11. DISCURSUL repetat între alteritate și creativitate. Volum omagial Stelian Dumistrăcel (ed. Cristinel Munteanu). Iași: Institutul European, 2007.
12. DRUȚĂ, Inga. Dinamica terminologiei românești sub impactul traducerii. Chișinău, CE USM, 2013.
13. DUMISTRĂCEL, Stelian. Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comuniunii fatice prin mass-media. Iași: Ed. Universității „Al. I. Cuza”, 2006.
14. DUMISTRĂCEL, Stelian. Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale. Iași: Institutul European. 2006.
15. ECO, Umberto. De la arbore spre labirint. Studii istorice despre semn și interpretare. Trad. din it. de Ștefania Mincu. Iași: Polirom, 2009.
16. GENETTE, Gérard. Introducere în arhitect. Ficțiune și dicțiune. București: Univers, 1994.
17. FILIP, Florin G. Sisteme suport pentru decizii. București: Ed. Tehnică, 2004. 337 p.
18. HĂULICĂ, Cristina. Textul ca intertextualitate. Pornind de la Borges. București: Ed. Eminescu, 1981.
19. KRISTEVA, Julia. Problemele structurării textului, în: Pentru o teorie a textului. Antologie „Tel Quel” 1960–1971. București: Univers, 1980.
20. Limba română în era digitală/The Romanian Language in the Digital Age. Berlin, Springer, 2012.
21. MIHALACHE, Adrian. Navi-gând-ind. Introducere în cybercultură. București: Ed. Economica, 2002.
22. MUNTEANU, Cristinel. Lingvistica textului ca hermeneutică a sensului, in Limba română, 2014, nr.2.
23. MUNTEANU, Eugen. Lexicologie biblică românească. București: Humanitas, 2008.
24. NOICA, Constantin. Cuvânt împreună despre rostirea românească. București: Ed. Eminescu, 1987.
25. PARPALĂ-AFANA, Emilia. Poezia semiotică. Promotia '80. Ed. Sitech, Craiova, 1994.
26. PASCU (POPESCU), Carmen. Scriiturile diferenței. Intertextualitatea parodică în literatura română contemporană. Craiova: Editura Universitaria, 2006.
27. PRUS, Elena. Poetica modalității la Proust. Editura Ruxanda, 1998.
28. TEORIA textului. Antologatori Alexandra Gherasim, Nadejda Cara, Chișinău: CEP USM, 2008.
29. TUFIȘ, Dan, FILIP, Florin Gh. (coord.) Limba Română în Societatea Informațională – Societatea Cunoașterii, 2002.
30. UNGUREANU, Elena. Dincolo de text: hypertextul. Chișinău: ARC, 2014, 280 p.
31. UNGUREANU, Elena. Cuvinte și linkuri. Chișinău: ARC, 2017, 184 p.
32. UNGUREANU, Elena. Textul și -textele, in: Comunicare și identitate. Perspective lingvistice și culturale. Emilia Parpală, Carmen Popescu (coord.). Craiova, Ed. Universitaria, 2011, p. 197-223.
33. UNGUREANU, Elena. Hyperlinkul – un semn lingvistico-tehnologic, in: Studii de Știință și Cultură (Arad), 2013, vol. IX, nr. 2, p. 127-139.
34. UNGUREANU, Elena. (Inter)net-lingvistica în societatea informațională globală, in: La Francopolyphonie, 2013, nr. 1(8), p. 137-147.
35. UNGUREANU, Elena. Hypertextul – unitatea fundamentală a webului și a comunicării online, in: Philologia, 2011, nr. 3-4, p. 63-74.
36. ZAFIU, Rodica. Diversitate stilistică în româna actuală, București, 2002.

SURSE ÎN ENGLEZĂ

37. BEAUGRANDE de, Robert-Alain, DRESSLER Wolfgang Ulrich. Introduction to text linguistics. New York: Longman, 1981. <http://www.beaugrande.com/>
38. BERNERS-LEE, Tim. Weaving the Web. San Francisco: HarperCollins, 1999.
39. CRYSTAL, David. Language and the internet. Cambridge University Press, 2006.
40. DIGITAL LIBRARY INTRATEXT <http://www.intratext.com/>
41. HYPERTEXT – ACM Conference on Hypertext and Hypermedia.
42. LANDOW G. P. Hypertext 2.0 The Convergence of Contemporary Critical theory and Technology/G.P. Landow. Baltimore–London: The John Hopkins University Press, 1997, p. 23-67.
43. NELSON, Theodor H. A File Structure for the Complex, the Changing and the Indeterminate, in: Proceedings of the ACM 20th National Conference, 1965, p. 84-100. IPOTEZA si HYPERTEZA
44. NIELSEN, Jakob. Multimedia and Hypertext: The Internet and Beyond, 1995.
45. ONG, W.J. Orality and Literacy: The Technologizing of the Word. London, 1982.
46. PISARSKI, Mariusz. Hypertext and intertextuality. Affinities and discordances. in: Porównania, 8, 2011, vol. VIII, p. 183-194.
47. RIFFATERRE, Michael. Intertextuality vs. Hypertextuality, in: New Literary History, 1994, vol. 25, nr. 4, 25th Anniversary Issue (Part 2), p. 779-788.
48. STORRER, Angelika. Coherence in text and hypertext, Preprint, 2002.
49. URSA, Mihaela (coord.). Literature in the Digital Age, in: Phantasma.ro. 2011, nr. 20.
50. WALES, Jimmy. The birth of Wikipedia (video) (accesat 3 mai 2016).
51. WIKIPEDIA, ro.; Wikipedia și PrintWikipedia (accesate 05.04.16).
52. ZUCKERBERG, Mark. A letter to our daughter, in: Facebook (accesat 5 mai 2016).

SURSE ÎN FRANCEZĂ

53. ADAM Jean-Michel, LUGRIN G. L'hyperstructure: un mode privilégié de présentation des événements scientifiques, Carnets du CEDISCOR, 2000, nr. 6, p. 133-149.
54. ANIS, Jacques. L'hypertexte comme hypermétaphore, in: Linx, 1999, nr. 40.
55. ARCHIBALD, Samuel. Le texte et la technique. La lecture à l'heure des nouveaux médias. Thèse présentée comme exigence partielle du doctorat en sémiologie. Université du Québec à Montréal. 2008.
56. BARTHES, Roland. Texte (théorie du), Encyclopaedia Universalis, 1974.
57. BERNARD, Michel. Hypertexte: la troisième dimension du langage, in: Texte (Trinity College, University of Toronto), 1993, nr. 13-14, p. 5-20.
58. CLÉMENT, Jean. Du texte à l'hypertexte: vers une épistémologie de la discursivité hypertextuelle, in: Hypertextes et hypermédias: Réalisations, Outils, Méthodes. Hermès, Paris, 1995.
59. DEJOND, Aurélia. La cyberl@ngue française. La Renaissance du Livre, 2002.
60. ERTZSCHEID, Olivier. Les enjeux cognitifs et stylistiques de l'organisation hypertextuelle: le Lieu, Le Lien, Le Livre. Université Toulouse le Mirail - Toulouse II, 2002.
61. ERTZSCHEID Olivier. L'hypertexte: haut lieu de l'intertexte, in: La revue de ressources, 2002.
62. GENETTE, Gérard. Palimpsestes. La littérature au second degré, Éd. Seuil, Paris, 1982.
63. LE PHÉNOMÈNE SOCIAL "WIKIPEDIA" (fr / en). Etude bibliographique en langue anglaise relative à Wikipedia réalisée par Gustave Noulaquape-Tchougang (étudiant UTC), 2015.
64. LÉVY, Pierre. L'hypertexte, instrument et métaphore de la communication, in: Réseaux, 1991, vol. 9, nr. 46-47, p. 59-68.
65. PIEGAY-GROS, Nathalie. Introduction à l'intertextualité. Paris: Dunod, 1996.
66. SOLLERS, Philippe. Ecriture et révolution, in: Tel Quel, Théorie d'ensemble, Paris: Seuil, 1968.
67. VANDENDORPE, Christian. Du papyrus à l'hypertexte. Essai sur les mutations du texte et de la lecture, Boréal (Montréal), La Découverte (Paris), 1999.
68. WOOLDRIDGE, Russon. Le Web comme corpus d'usages linguistiques, 2003.

SURSE ÎN GERMANĂ

69. HUBER, Oliver Karl Josef. Hyper-text-linguistik tan: ein textlinguistisches analysemodell für hypertexte.Theoretisch und praktisch exemplifiziert am Problemfeld der typisierten Links von Hypertexten im World Wide Web. München. 1998.

SURSE ÎN ITALIANĂ

70. RIDI, Riccardo. La Biblioteca comme ipertesto: verso l'integrazione dei servizi e dei documenti. Milano: Editrice Bibliografica, 2007, 351 p.

SURSE ÎN SPANIOLĂ

71. LAMARCA Lapuente, María Jesús. Hipertexto: El nuevo concepto de documento en la cultura de la imagen. Tesis doctoral. Universidad Complutense de Madrid. 2006.

SURSE ÎN RUSĂ

72. БАХТИН М.М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках, в: Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. М., 1986, р. 297-396.

73. ГИПЕРТЕКСТ как объект лингвистического исследования: Материалы Всероссийской научно-практ. конф. с межд. участием/отв. ред. С.А. Стройков. Самара: ПГСГА, 2010, 2011, 2013, 2015, 2017.

74. ГОРИНА Е.В. Конституирующие признаки дискурса Интернета: Дис. ... докт. филол. наук, 10.02.19. – Теория языка. Екатеринбург, 2015/2016.

75. ГОРОШКО Е.И. Гипертекст 3.0: лингвистический анализ, in: ГИПЕРТЕКСТ как объект лингвистического исследования. Самара: ПГСГА, 2010, с.14-19.

76. ГОРОШКО Е.И. Лингвистика Интернета: формирование дисциплинарной парадигмы, in: Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе. Орел: Картуш, 2007.

77. ДЕДОВА О.В. Теория гипертекста и гипертекстовые практики в Рунете. Москва, 2008.

78. КОСИКОВ Г.К. Текст/Интертекст/Интертекстология, in: Пьеге-Гро Н. Введение в теорию интертекстуальности/Общ. ред. и вступ. ст. Г.К. Косикова. М.: Издательство ЛКИ, 2008. с. 8-42.

79. ЛИТВИНЕНКО Т.Е. Интертекст в аспектах лингвистики и общей теории текста. Иркутск, 2008.

80. ЛИХАЧЕВ Д.С. О филологии, Задачи текстологии, Ленинград, 1983.

81. ЛОТМАН Ю.М. Статьи по семиотике и топологии культуры (Глава: Текст как семиотическая проблема). Таллин, 1992.

82. ЛУТОВИНОВА О.В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса. Волгоград: Изд-во ВГПУ «Перемена», 2009.

83. РЯЗАНЦЕВА Т.И. Теория и практика работы с гипертекстом (на материале английского языка). Москва, 2008, 208 с.

84. СЕРГИЕНКО П.И. Лингвокогнитивные особенности электронного гипертекста (на материале английского языка): Дисс. ... канд. фил. наук. Москва, 2009.

85. СИДОРОВА М.Ю. Интернет-лингвистика: русский язык. Межличностное общение. Издательство «1989.ру» Москва 2006.

86. СТРОЙКОВ С.А. Лингвопрагматические характеристики англоязычного электронного лексикографического гипертекста (на мат. словаря-энциклопедии «The Free Dictionary»): Дис. ... канд. филол. наук. Самара, 2008.

87. СУББОТИН М.М. Теория и практика нелинейного письма (взгляд сквозь призму «грамматологии» Ж. Деррида), в: Вопросы философии, 1993, № 3, с. 36-45.

88. ХАРТУНГ Ю., БРЕЙДО Е. Гипертекст как объект лингвистического анализа, в: Вестник Московского унив., сер. 9. Филология, 1996, № 3.

89. ЭПШТЕЙН М.Н. Проективный словарь гуманитарных наук. Москва, Новое литературное обозрение, 2017, 380 p.

Lista lucrărilor publicate la tema tezei

Monografii

Ungureanu, Elena. Dincolo de text: hypertextul. Chișinău: ARC, 2014, 280 p.

Articole în reviste internaționale cotate ISI și SCOPUS

Ungureanu, Elena. Linkul și rostul: două concepte înrudite. In: Annals of the University of Craiova. Series Philology. Linguistics (Analele Universității din Craiova. Seria Științe Filologice. Lingvistică), nr. 1-2, 2012, p. 182-193 (revistă inclusă în BD SCOPUS).

Ungureanu, Elena. Writing from/„into” the screen, In: Studies on literature, discourse and multicultural dialogue (Coord. Iulian Boldea), Târgu-Mureș, Editura Arhipelag XXI, 2013, p. 395-401 (volum inclus în ISI THOMSON).

Ungureanu, Elena. „Dinamica terminologiei românești sub impactul traducerii”, autor Inga Druță, Institutul de Filologie, Centrul de Terminologie. CE USM, 2013, 336 p. In: Philologica Jassyensia (Iași), 2014, anul X, nr. 1(19), p. 278-281 (Cat. B+) (revistă inclusă în ISI THOMSON).

Articole în reviste din străinătate recunoscute

Ungureanu, Elena. Hyperlinkul – un semn lingvistico-tehnologic, In: Studii de Știință și Cultură (Arad), 2013, vol. IX, nr. 2, p. 127-139 (Cat. B) (revistă inclusă în BD internaționale).

Articole în reviste din Registrul Național al revistelor de profil

Ungureanu, Elena. „Filologos, cari deștul cerci a pune pă dantea...” D-ale „Levantului” de Mircea Cărtărescu, In: Limba română (Chișinău), 2004, nr. 1-3, anul XIV (cat. C).

Ungureanu, Elena. Eugeniu Coșeriu despre arta limbajului și limbajul artei, In: Limba română (Chișinău), 2002, nr. 10, p. 116-120.

Ungureanu, Elena. Vizualizarea discursului poetic postmodernist (Semnificantul grafic), In: Revistă de lingvistică și știință literară, 2005, nr. 1-3, p. 58-68.

Ungureanu, Elena. „Limba noastră cea online de toate zilele”. In: Akademos, Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, nr. 1-2, 2010, p. 68-73 (Cat. C)

Ungureanu, Elena. Text, e-text, intertext și Internet. In: Philologia, 2010, p. 90-94 (Cat. C)

Ungureanu, Elena. „Rezumarea trădătoare” sau Antologarea ca formă de acces și de transmitere a culturii (textului). [Recenzie la: Al. Gherasim, N. Cara. Teoria textului. Antologie. Chișinău, CEP USM, 2008, 292 p.]. In: Intertext, nr. 1-2, 2010, p. 196-206 (Cat. C)

Ungureanu, Elena. Referința online în textul științific. In: Intellectus, 2010, nr. 4, p. 15-25 (Cat. B)

Ungureanu, Elena. Aplicații de gramatică a culturii pe un hipotext & hipertext (sau Stănescu dinspre Cărtărescu). In: Philologia, nr. LIII, 2010, p. 46-63 (Cat. C)

Ungureanu, Elena. Intertextualitate, citat și plagiat. In: Intellectus, 2010, nr. 2, p. 15-20.

Ungureanu, Elena. Biblia, Biblioteca și „Biblio-”netul ca hypertext. In: Akademos, Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă, 2010, nr. 4, p. 56-62 (Cat. C)

Ungureanu, Elena, Cojocar Irina. Peritextul electronic al e-publicației științifice: clic pe link. In: Intellectus, 2011, nr. 2, p. 86-98 (Cat. B)

Ungureanu, Elena. Hypertextul: ...text în text în text în... . In: Metaliteratură, Anul XI, nr. 3-4 (27), 2011, p. 87-102 (Cat. C)

Ungureanu, Elena. Hypertextul – unitatea fundamentală a webului și a comunicării online. In: Philologia, 2011, LIII, mai-august, nr. 3-4, p. 63-74 (Cat. C)

Ungureanu, Elena. Argument editorial pentru hypertext ca obiect de cercetare lingvistică [recenzie la vol. „Гипертекст как объект лингвистического исследования”: Материалы II международной научно-практической конференции, 18–20 октября 2011/отв. редактор С. А. Стройков. Самара: ПГСГА (Поволжская Государственная Социально-Гуманитарная Академия), 2011. 194 с.]. In: Limbaj și context, revistă internațională de lingvistică, semiotică și știință literară, 2012, nr. 1, p. 262-268 (Cat. C)

Ungureanu, Elena. @ – un simbol al comunicării online. In: Limbaj și context (Bălți), 2012, nr. 2, p. 62-75 (Cat. C)

Ungureanu, Elena. (Inter)net-lingvistica în societatea informațională globală. In: La Francopolyphonie, 2013, nr. 1(8), p. 137-147 (cat. B)

Ungureanu, Elena. Hypertextul și omniprezența hyperlinkului sau Hypertextul pe înțelesul tuturor. In: Metaliteratură, 2013, nr. 1-2, p. 86-98 (cat. C)

Ungureanu, Elena. Hypertextul: avantaje și dezavantaje (idei pentru un manifest). In: Metaliteratură, 2014, nr. 3-4, p. 65-74 (Cat. C)

Articole în culegeri științifice internaționale

Ungureanu, Elena. Textul și -textele. In: Comunicare și identitate. Perspective lingvistice și culturale/ Emilia Parpală, Carmen Popescu (coord.). Craiova, Ed. Universitaria, 2011, p. 197-223.

Ungureanu, Elena. Numele de societate și numele virtual (nickname-ul). In: „Numele și numirea”. Actele Conferinței Internaționale de Onomastică. Ediția I: Interferențe multietnice în antroponimie. Baia Mare, 19-21 septembrie 2011 / ed.: Oliviu Felecan. Cluj-Napoca: Editura MEGA, 2011, Colecția Universitas, p. 269-279.

Унгурияну Елена. Библия, Библиотека и Библионет как гипертекст. In: „Гипертекст как объект лингвистического исследования”. Материалы II международной научно-практической конференции, 18–20 октября 2011 / отв. редактор С.А. Стройков. Самара: Поволжская государственная социально-гуманитарная Академия (ПГСГА), 2011, с. 150-165.

Ungureanu, Elena. Noul Turn Babel sau de la homo sapiens la homo hypertextus (digitalis, linkus). In: Comparatism, identitate, comunicare / Carmen Popescu (coord.), Craiova, Editura Universitaria, 2012, p. 462-472.

Унгурияну Елена. Линк как гиперзнак и паратекст (în colab.). In: „Гипертекст как объект лингвистического исследования”. Материалы III международной научно-практической конференции, 20 июня 2013 / отв. редактор С.А. Стройков. Самара: ПГСГА, 2013, с. 140-156.

Ungureanu, Elena. Textul față cu tehnologia. In: Identități discursive: o abordare comparativă și comunicațională / ed.: Emilia Parpală. Craiova: Universitaria, 2014, p. 193-200.

Ungureanu, Elena. Emoticonul în limbajul mesageriei instantanee, In: Creativitatea lingvală: de la semn la text. Colocviul Internațional „Filologia secolului al XXI-lea”. Ediția a V-a. Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți, 29-30 noiembrie 2012. Iași: Ed. Pim, 2014.

Ungureanu, Elena. Biblia online: analiză textometrică. In: Identitate și variație discursivă/ coord.: Alina Țenescu, Aurelia Florea. Craiova: Ed. Universitaria, București: Pro Universitaria, 2015, p. 303-312.

Унгурияну Елена. Метафора для гипертекста и гиперссылки: ящерка и хвост. In: „Гипертекст как объект лингвистического исследования”, Материалы IV Международной научно-практической конференции, 25 июня 2015 / отв. редактор С.А. Стройков. Самара: ПГСГА, 2015, с. 123-134.

Articole în culegeri de lucrări ale conferințelor internaționale

Ungureanu, Elena. Discursul repetat și discursul liber din perspectivă lingvistică și informatică: alteritate și creativitate. In: Proceedings of the International Conference „Information and Communication Technologies – 2009” ICT+, 1st edition, p. 143-146.

Ungureanu, Elena. Figurile discursului repetat (*adiectio, detractio, immutatio, permutatio*): perspectivă gramaticală și pragmatică. In: „Filologia modernă: Realizări și perspective în context european” (ed. a III-a). Limbă, limbaj, vorbire (In memoriam acad. Silviu Berejan și acad. Grigore Vieru). 10-12 noiembrie 2009. Chișinău: „Magna-Princeps” SRL, 2010, p. 465-474.

Ungureanu, Elena. O „carte de literatură”: cartea de bucate ca hypertext. In: „Literatură și gastronomie”. Colocviu internațional, 20-21 mai 2011. Chișinău: CEP USM, 2011, p. 151-170.

Ungureanu, Elena. De la competența lectorală către competența intertextuală și hipertextuală. In: „Abordarea prin competențe a formării universitare: probleme, soluții, perspective”: Materialele

Conferinței științifice internaționale consacrate aniversării a 65-a de la fondarea Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți, 8 octombrie 2010. Bălți: Presa univ. bălțeană, 2011, p. 201-207.

Ungureanu, Elena. Țesătura electronică a hypertextului. In: Filologia modernă: realizări și perspective în context european (ed. a V-a). Reprezentări identitare în discursul lingvistic și literar actual. 12-13 octombrie 2011. Chișinău, 2012, p. 279-287.

Ungureanu, Elena. Limbajul Internetului: de la text la formatul HTML. In: Colocviul Internațional „Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan”, 10-11 noiembrie 2011. Chișinău, Institutul de Filologie, 2012, p. 280-288.

Ungureanu, Elena. Hypertextul: termeni, metafore, argou. In: „Normă – sistem – uz: codimensionare actuală”, Colocviul internațional de științe ale limbajului „Eugeniu Coșeriu” (Chișinău - Suceava - Cernăuți). „Normă – sistem – uz: codimensionare actuală”, Chișinău, 12-14 mai 2011, Ed. a 11-a, vol. 2. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 455-463.

Ungureanu, Elena. Materiale pentru paradigma virtuală a unui hipertextem: „Nasc și în Moldova oameni” (investigație pe Google). In: Filologia modernă: realizări și perspective în context european (ed. a IV-a). Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Chișinău, 10-12 noiembrie 2010. Chișinău: S.C. „Profesional Service”, 2012, p. 403-411.

Ungureanu, Elena. Libertatea și teroarea hypertextului. In: Probleme actuale de lingvistică română. In honorem professoris octogenario Anatol Ciobanu. 16-17 mai 2014. Chișinău, 2014, p. 261-266.

Ungureanu, Elena. Hypertextualitatea în spațiul rețelelor sociale. In: Probleme de didactică și gramatică ale limbilor moderne: Actele Conferinței Internaționale in memoriam Eugenia Pavel, USM, 26 aprilie 2013. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 319-323 (în colab. cu L. Friptuleac)

Ungureanu, Elena. „Homo digitus: ctrl + alt + delete”. In: „Omul nou al Europei: modele, prototipuri, idealuri”. Materialele Conferinței Științifice Internaționale. Chișinău, 23-24 mai 2014. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 72-79.

Ungureanu, Elena. Dynamic Hypertext of Wikipedia. In: Probleme actuale de lingvistică. Materialele Simpozionului internațional „In memoriam acad. Nicolae Corlăteanu – 100 de ani de la naștere”, USM, 15-16 mai 2015. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 88-96.

Lucrări științifice cu caracter informativ

Bărbuță, Ion, Constantinovici, Elena, Hanganu, Aurelia, Ungureanu, Elena. Gramatica practică a limbii române. Tipografia Centrală, 2006, 240 p. – cap. „Sintaxa frazei” (p. 199-235).

Bărbuță, Ion, Constantinovici, Elena, Hanganu, Aurelia, Ungureanu, Elena. Mic dicționar de termeni lingvistici. Chișinău: Tipografia „Elan Poligraf”, 2008, 220 p.

Ungureanu, Elena, Zgardan-Crudu, Aliona. Dicționar ortografic școlar (Cu elemente de punctuație). Chișinău: Știința, 2007 (Ed. I), 2010 (Ed. a II-a), 376 p.

Ungureanu, Elena. Dicționar tematic ilustrat (Locuința. Alimentația. Vestimentația. Îngrijirea corpului). Chișinău: ARC, 2014, 272 p.

Ungureanu, Elena. Cuvinte și linkuri. Chișinău: ARC, 2017, 184 p.

Ungureanu, Elena. Textul și -textele (glosar online).

Ungureanu, Elena. Dicționar tematic ilustrat (glosar online).

Ungureanu, Elena. Cuvinte și linkuri (glosar online).

ADNOTARE

Elena Ungureanu. *Intertext și hypertext: studiu semiotico-lingvistic, teză de doctor habilitat în filologie, Chișinău, 2017.*

Structura tezei: Introducere, patru capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie & Webografie (cca 500 titluri), 223 pagini de text de bază, 20 de tabele, 64 de figuri, 16 anexe. Rezultatele cercetării întreprinse au fost publicate în: 1 monografie, 1 carte de popularizare a științei, 2 lucrări colective, 70 de articole științifice, 4 dicționare (dintre care 2 în coautorat) și 3 glosare în format hypertextual.

Cuvinte-cheie: text, intertext, hypertext, hypertextem, hypertextologie, limbaj online, (hyper)link, internet-lingvistică, hypertext-lingvistică, web (www), semiotica webului, (in)coerență, (in)coeziune.

Domeniul de studiu: aspecte teoretice și practice ale interacțiunii dintre *intertext* și *hypertext*.

Scopul lucrării: argumentarea relației dintre conceptele de *intertext* și *hypertext*, respectiv *intertextologie* și *hypertextologie*. **Obiectivele de bază ale tezei:** fundamentarea teoretică a existenței unei relații de (dis)continuitate între componentele triadei *text – intertext – hypertext*; argumentarea necesității instituirii unor noi discipline în cadrul specialității „62. Filologie. 621. Științe ale limbajului”, precum lingvistica internetului sau (inter)net-lingvistica; teoria hypertextului; hypertext-lingvistica; hypertextul ca unitate fundamentală a webului; hypertextul ca obiect de studiu al științelor informării și comunicării. În obiectivele lucrării intră: descrierea evoluției conceptului de hypertext ca metaforă și termen; reliefaarea particularităților limbajului Internetului ca limbaj virtual; caracterizarea unităților fundamentale ale hypertextului: hypertextemul, textonul și hyperlinkul; analiză hypertextometrică a Bibliei online; analiză comparativă a articolelor de pe Wikipedia; identificarea și descrierea unor elemente de semiotică a webului.

Noutatea și originalitatea științifică: este argumentată o nouă direcție de cercetare – hypertextul electronic ca obiect de studiu al științelor umane, în special al lingvisticii, cu trăsături profund diferite de ale textului de tipar, care derivă din opoziția linearitate vs nonlinearitate.

Rezultatele noi pentru știință și practică obținute, descrise în teză (9), atestă începutul dezvoltării unei noi direcții științifice în gândirea filologică autohtonă, precum este *hypertextul electronic ca obiect de studiu al științelor limbajului și comunicării*.

Semnificația teoretică: analiza celor două concepte – *intertext* și *hypertext* – ca fiind indispensabile în teoria generală a textului; deschiderea în spațiul autohton a unei noi direcții de cercetare cum ar fi *hypertextologia*; insistarea pe necesitatea studiilor inter-, trans- și multidisciplinare, relevarea importanței conectării studiului limbii române cu studiul tehnologiei informației, în vederea accelerării dezvoltării societății informaționale și a cunoașterii.

Valoarea aplicativă rezidă în posibilitatea utilizării rezultatelor cercetării în învățământul universitar, ca bază pentru elaborarea cursurilor speciale de lingvistică generală, lingvistică a textului, (inter)net-lingvistică, teoria textului, intertextului și a hypertextului, semiotică generală și semiotică a webului, poetică generală și poetică a webului etc. Conceptul de hypertext a fost exemplificat prin lucrarea însăși, dotată cu linkuri intra- și extratextuale, verificabile și cuantificabile.

Implementarea rezultatelor. Numeroase aspecte ale cercetării au fost diseminate prin prelegeri și lecții publice în cadrul facultăților de profil ale universităților din Republica Moldova, postări pe rețelele sociale, emisiuni radiofonice, ședințe ale cluburilor științifice. Rezultatele cercetării sunt utilizabile la elaborarea cursurilor, precum și la completarea dicționarelor generale și specializate.

АННОТАЦИЯ

Унгурияну Елена, *Интертекст и гипертекст: лингвосемиотический анализ*, диссертация доктора филолог. наук, Институт Филологии АНМ, Кишинев, 2017.

Структура диссертации: введение, четыре глав, выводы и рекомендации, библиография & вебграфия, включающая 500 наименований, 20 таблиц, 64 фигур, 16 приложений, 223 страниц основного текста. Основное содержание диссертации было опубликовано в 1 монографии, 1 научно-популярном издании, 2 коллективных работах, 70 научных статьях, 4 словарях (из них 2 в соавторстве) и 3 онлайн-гlossариях в гипертекстуальном формате.

Ключевые слова: текст, интертекст, гипертекст, гипертекстема, гипертекстология, онлайн-речь, (гипер)линк, интернет-лингвистика, веб, семиотика веба, (ин)когерентность, (ин)когезия.

Областью исследования являются теоретические и практические аспекты взаимосвязи *интертекста* и *гипертекста*.

Цель работы заключается в теоретическом обосновании связи между *интертекстом* и *гипертекстом*, соответственно *интертекстологией* и *гипертекстологией*. **Задачи исследования:** аргументирование последовательности и в то же время разрыва в триаде *текст – интертекст – гипертекст*; доказательство необходимости новых дисциплин по специальности „62. Филология. 621. Лингвистические науки”, а именно: лингвистика интернета (или интернет-лингвистика); теория гипертекста; гипертекст-лингвистика; гипертекст как самостоятельный объект исследования информационных и коммуникационных наук. Другие задачи: описание эволюции категории гипертекста как метафоры и термина; идентификация специфики виртуального языка Интернета; характеристика единиц гипертекста: гипертекстема, текстона и гиперлинка; гипертекстометрический анализ онлайн-Библии; сравнительный анализ статей Википедии; описание отдельных элементов семиотики веба.

Научная новизна и оригинальность исследования заключается в аргументировании нового направления исследований: гипертекст как объект исследования гуманитарных наук, в частности лингвистики, которому присущи принципиально другие характеристики нежели печатному тексту, вытекающие из дихотомии линейность vs нелинейность.

В работе выделены **9 принципиально новых результатов науки и практики**, способных открыть новое научное направление в национальном филологическом мышлении: электронный гипертекст как объект исследования наук языкознания и коммуникации.

Теоретическая значимость работы состоит в теоретизации двух взаимосвязанных категорий – *интертекст* и *гипертекст* –, как основных для общей теории текста; открытие нового направления филологического исследования в национальном филологическом мышлении – *гипертекстология*; необходимость настаивания на интер-, транс- и полидисциплинарности, а также осознание значимости связи между науками языкознания и науками информационных технологий ввиду развития информационного общества и общества знаний.

Практическая ценность диссертации состоит в возможности применения результатов исследования в университетском образовании, в качестве основы для разработки спецкурсов по общему языкознанию, лингвистике Интернета, теории интертекста и гипертекста, общей семиотике и семиотике веба, общей поэтике и поэтике веба и т.д. Понятие гипертекста было иллюстрировано на примере самой работы, разработанная с внутри- и внетекстовыми ссылками, поддающимися проверке и количественной оценке.

Внедрение научных результатов. Большинство вопросов исследования были представлены в виде научных и публичных лекций на профильных факультетах университетов РМ, в виде постов в социальных сетях, рубрик радиопрограмм, презентаций на совещаниях научных клубов. Результаты исследования могут быть использованы при разработке курсов, а также для дополнения общих и специализированных словарей.

ANNOTATION

Elena Ungureanu. *Intertext and hypertext: linguistic and semiotic analysis.*

Doctor habilitate thesis in philology, Chisinau, 2017.

The structure of the thesis: introduction, four chapters, conclusions and recommendations, bibliography and webography of 500 titles, 223 pages of basic text, 20 tables, 64 figures, 16 annexes. The results are published in a monograph, 1 science-popular edition, 2 collective works, 70 research articles, 4 dictionaries (2 with co-authors) and 3 hypertextual glossaries.

Keywords: text, intertext, hypertext, hypertextem, hypertextology, online language, (hyper)link, internet-linguistics, hypertext-linguistics, web, web-semiotics, (in)coherence, (in)cohesion.

The area of study is the theoretical and practical aspects of interaction between intertext and hypertext.

The purpose of the thesis: describing the relationship between the two concepts: *intertext* and *hypertext*, and respectively *intertextology* and *hypertextology*. **Main objectives of the thesis:** the theoretical fundamentation of existence of a (dis)continuity relationship between the components of the triad *text – intertext – hypertext*; substantiating the need to establish new disciplines for the specialty „62. Philology. 621. Language sciences”, such as the linguistics of Internet or (inter)net-linguistics; hypertext theory; hypertext-linguistics; hypertext as a fundamental web unit; hypertext as a subject of information and communication sciences. The objectives of the work include: describing the evolution of hypertext concept as a metaphor and a term; highlighting the particularities of Internet language as a virtual language; characterising the fundamental units of hypertext: hypertextem, texton and hyperlink; hypertextometric analysis of the online Bible; comparative analysis of Wikipedia articles; identifying and describing elements of the semiotic web.

Scientific novelty and originality: a new research area is substantiated – electronic hypertext as a study subject of humanities, namely linguistics, with characteristics clearly different from those of a printed text, which derive from the opposition linearity *vs* non-linearity.

Essentially new results in science and practice described in the thesis, attest the development of a new scientific area, such as *electronic hypertext as a study object of language and communication sciences*.

Theoretical significance: theorizing the two concepts – *intertext* and *hypertext* – as being indispensable for the general theory of text; opening in the local environment a new area such as *hypertextology*; insisting on the need for inter-, trans- and multi-disciplinary studies; highlighting the importance of connecting the study of the Romanian language to that of information technology in order to accelerate the development of information and knowledge society.

The applied value lies in the possibility of using the research results in higher education, as basis for developing special courses on general linguistics, text linguistics, (inter)net-linguistics, theory of the text, intertext and hypertext, general semiotics and semiotics of the web, general poetics and poetics of the web etc. The concept of hypertext was exemplified by the work itself, complete with verifiable and quantifiable intratextual and extratextual links.

Results implementation. Many aspects of the current research were disseminated through workshops and public lectures at specialized university faculties in Republic of Moldova, libraries, social media posts, radio programs, meetings of scientific clubs. The research results are useful for the preparation of the courses and to supplement general and specialized dictionaries.

UNGUREANU ELENA

**INTERTEXT ȘI HYPERTEXT:
STUDIU SEMIOTICO-LINGVISTIC**

621.01. Lingvistică generală; filosofia limbajului; psiholingvistică;
lingvistică informatizată (limba română)

Autoreferatul tezei de doctor habilitat în filologie

Aprobat spre tipar: data
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 3,0

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj 70 ex.
Comanda nr. 2
